

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2011–2014

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nikola Panochová

Kriminalita a její prevence ve vztahu k seniorům

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Aleš Zoubek

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2011-2014

BACHELOR THESIS

Nikola Panochová

Criminality and prevention of crime in relation to seniors

Prague 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Aleš Zoubek

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 26.2.2014

Nikola Panochová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Aleši Zoubkovi, za trpělivé vedení této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pohledem na problematiku současného dění v seniorské populaci. Rozebírá rizika související s vyšším věkem seniorů. Teoretické poznatky jsou využity v praktické části, kde je formou dotazníku zjišťována informovanost seniorů o zásadách bezpečnosti a jejich pocitu bezpečí. Na závěr je popsána příprava, průběh a realizace závěrečné práce.

Klíčová slova

Bezpečnost, kriminalita, prevence, senior, stáří, zásady bezpečného chování.

Annotation

This bachelor thesis is focused on the issue of senior population at this time. Analyzes risks involved with old age of seniors. Finding of the theoretic part are used at the practice part, where is by form of interviewing says facts about awareness of the principles of safety and senior's feeling of security and safeness . At conclusion is described preparation, process and implementation of thesis.

Key words

Criminality, old age, prevention, principles of safety behavior, safeness, senior

OBSAH

ÚVOD	8
Teoretická část	10
1 Klasifikace stáří	10
1.1 Vývojové etapy dospělého člověka	10
1.2 Změny ve stáří	11
1.2.1 Biologické změny	11
1.2.2 Sociální změny	12
2 VYBRANÁ SOCIÁLNÍ A BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA U SENIORŮ	13
2.1 Trestná činnost na seniorech	13
2.1.1 Manipulace	14
2.1.2 Nekontaktní násilí, podvody a krádeže.....	17
2.1.3 Úrazy seniorů	19
2.1.4 Deprese seniorů	20
2.1.5 Suicidalita.....	21
2.1.6 Domácí násilí, týrání a zanedbávání starých lidí	22
3 PREVENCE KRIMINALITY TÝKAJÍCÍ SE SENIORŮ	24
3.1 Senior - oběť trestného činu.....	26
3.2 Základní druhy prevence kriminality	27
4 PREVENCE KRIMINALITY V ČR	30
4.1 Bezpečnostní zásady pro seniory	32
4.1.1 Bezpečný domov	32
4.1.2 Bezpečnostní zásady.....	33
4.1.3 Bezpečně na ulici.....	34
4.1.4 Bezpečnost v dopravním prostředku	35
4.1.5 Násilí v rodině	35
PRAKTICKÁ ČÁST	37
5 CÍL A METODIKA PRÁCE	37
5.1 Metodika	37
5.2 Charakteristika souboru	37
6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	38
6.1 Vyhodnocení dotazníků	38
6.2 Interview	47
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	54
SEZNAM ZKRATEK	58
SEZNAM GRAFŮ a TABULEK	59

ÚVOD

V jakém věku se člověk stává starým? Co lidé, to odpovědí na tuto otázku. Zdá se totiž, že odpověď závisí na tom, komu tuto otázku položíte. Dítě například zařadí do kategorie „starých“ každého, kdo překročil hranici dvaceti let. Lidská společnost je okouzlena mládím a možnostmi, které mládí přináší. Společnosti je sdělovacími prostředky předkládán pokřivený názor na lidský věk. Jsme vtlačováni do scénáře o pouhých třech dějstvích. Dějství první- mládí. Člověku se nabízí bezpočet možností, je to období plné elánu, nadšení, touze po vzdělání, do doby, než se přehoupne do dějství druhého. V tomto dějství člověk hraje roli spojenou s kariérou a péčí o rodinu, vyrovnává se s náročným pracovním vypětím. A zbývá dějství třetí. Smutné období, kdy je hlavní hrdina postaven stranou společnosti a čeká pouze na to, až padne opona. Lze však udělat něco, čím bychom scénář lidského života změnily?

Stárnutí a stáří nakonec postihne každého. Je samozřejmostí, že letitý člověk má výrazná omezení v důsledku různých zdravotních problémů. Někteří lidé mohou začít trpět osamělostí, jiní propadají depresím v důsledku pocitů nedostatečnosti či jisté nesamostatnosti. O tom, zda je člověk spokojeným nebo nespokojený, často rozhoduje to, jak se procesu stárnutí přizpůsobí.

V mnoha společnostech (př. Indie, Japonsko) jsou to však právě letití lidé, kteří jsou pro další generace zdrojem nejen poznání, ale také morálních či duchovních hodnot. Však i v bibli jsou šediny přirovnány ke „koruně krásy“. Jak se tedy mohlo stát, že jsou staří lidé v dnešní době tak často diskriminováni, či napadáni? Staří lidé se i v naší zemi těší sociální a ekonomické ochraně, ale společnost jako celek o nich má negativní předsudky. Je velice smutné, že nejsou ojedinělé případy, kdy i ti nejbližší členové rodiny se odmítají o své letité postarat, či jsou jimi dokonce fyzicky napadáni.

Lidská populace však rekordní rychlostí stárne a my všichni můžeme sledovat, jak jednotlivé země dokáží reagovat na problémy a příležitosti, které s sebou přináší stárnutí. Základem všeho je změna postoje ke stáří. Změna postoje ke stáří je základem všech účinných preventivních programů.

Na základě těchto úvah a otázek jsem se rozhodla vypracovat bakalářskou práci s názvem „Kriminalita a její prevence ve vztahu k seniorům“. Toto téma jsem si zvolila

také proto, že stejně jako v mnoha rodinách v naší zemi, se naší domácnosti nevyhnuly problémy spojené s řešením následků trestného činu spáchaného na blízkém členu naší rodiny. Prostřednictvím této práce jsem se také chtěla seznámit s tím, jak senioři vnímají rizika, která jim hrozí a také zda se naše společnost neotáčí zády k řešení této složité situace.

Cílem předložené bakalářské práce bylo popsat vybraná sociální a bezpečnostní rizika u seniorů, jejich prevence a zamyšlení se nad získáním pocitu bezpečí seniorů v našem okolí. V teoretické části budou představeny základní pojmy, budou vymezeny některé problémy týkající se dané oblasti. Praktická část pak byla zaměřena na dosažení stanoveného cíle a to formou dotazníků a analýzou konkrétních případů.

Bakalářská práce je tedy rozdělena na dvě hlavní části, část teoretickou a praktickou. Teoretická část, literární přehled, je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. V úvodní části se zabývám samotnou klasifikací stáří a problémy, které doprovázejí proces stárnutí člověka. V druhé části jsem se snažila zachytit hlavní sociální a bezpečnostní rizika týkající se seniorů. Práce pak volně přechází k představení různých druhů preventivních opatření a to jak v celosvětovém měřítku, tak v popise konkrétních programů probíhajících v rámci České republiky. Závěr teoretické části je věnován konkrétnímu výčtu doporučených bezpečnostních opatření pro seniory.

Praktická část bakalářské práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část je tvořena podrobným rozbohem dotazníkového šetření provedené u osob seniorského věku. Celkem bylo pro tuto část zpracováno 100 dotazníků. V druhé části jsou prostřednictvím interview představeny konkrétní případy trestné činnosti spáchané na osobě seniorského věku.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KLASIFIKACE STÁŘÍ

Po uplynutí tří životních období dětství, mladí a dospělosti nastupuje další část života, kterou nazýváme stáří. Švancara ve své knize Psychologie stáří a stárnutí (Švancara 1979, s.10) stáří definuje jako závěrečnou fázi lidského vývoje a přestože se jedná o proměnu plynulou není snadné definovat kdy končí dospělost a začíná stáří. „Stáří je životní fáze člověka ohraničená dvěma časovými body. Horní věková hranice stáří je ostře vymezena smrtí. Spodní věková hranice je rozmazána tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří do života člověka vstupují postupně“ (Sak, Kolesárová, 2012, s.14).

Měřítkem k určení stáří je tzv. biologický věk, který je nevratný, a je nám zrcadlem fyzického stavu jedince (Švancara, 1979, s.10). Dále pak věk sociální, který je vymezen splněním určitého tzv. sociálního kritéria - např. dosažení věku starobního důchodu. V této fázi života člověka dochází ke změnám rolí, způsobu života i ekonomického zajištění jedince (Mühlpachr, 2004, s.19). Nad stářím se zamýšlí mnoho autorů i nespočet publikací a zabývá se jím množství vědních disciplín, ke kterým patří např. gerontologie a geriatrie či gerontopedagogika.

1.1 VÝVOJOVÉ ETAPY DOSPĚLÉHO ČLOVĚKA

Význam rozlišení vývojových etap dospělého jedince souvisí s orientačním odhadem potřeb, rizik i nároků jedince vůči lidské společnosti. (Langmeier, Krejčířová, 2006. s.167). dělí věk dospělosti do následujících čtyř etap:

1. Časná dospělost (zhruba od 20 do 25-30 let) je přechodným obdobím mezi adolescencí a plnou dospělostí. Dospělost t vymezuje s přihlédnutím ke třem kritériím: k věku, k převzetí určitých vývojových úkolů a k dosažení určitého stupně osobní znalosti.
2. Střední dospělost (asi do 45 let) je obdobím plné výkonnosti a relativní stability.

3. Pozdní dospělost je dobou do začátku stáří (tj. asi do 60-65 let).
4. Stáří (jež lze dále dělit na časné a vysoké).

Mühlpachr ve svém díle Gerontopedagogika podrobněji dělí období stáří do tří skupin:

1. 65-74 let Mladí senioři (dominuje problematika adaptace na penzionování, volného času, aktivit, seberealizace).
2. 75-84 let Staří senioři (změna funkční zdatnosti, specifická medicínská problematika, atypický průběh chorob).
3. 85 a více let Velmi staří senioři (na významu nabývá sledování soběstačnosti a zabezpečení) (Mühlpachr, 2004, s.21)

1.2 ZMĚNY VE STÁŘÍ

„Časová diferenciacie nástupů jevů a procesů tvořících stáří vzniká na základě genetické zvláštnosti jedince, jeho životní historie, ale také v důsledku společenských a kulturních faktorů. Patří sem životní styl, zdravotní a sociální systém, kvalita životního prostředí, hodnotový systém, charakter práce a celá pracovní oblast“ (Sak, Kolesárová 2012, s.15). Z těchto slov tedy vyplývá, že za měřítko stáří nemůžeme považovat pouze biologický věk jedince.

1.2.1 BIOLOGICKÉ ZMĚNY

Křivoklavý v knize Psychologie nemoci představuje výsledky rozsáhlé studii lékařské fakulty Harvardovy univerzity jež dokazuje, že relativně nejlepšími ukazateli stárnutí jsou změny pružnosti pokožky a reakce na akustické podněty různé výšky a intenzity. (Křivoklavý 2002, s.138). S procesem stárnutí jsou však spjaty další biologické změny. Nejčastější biologické změny spojené se stářím jsou:

- poruchy zraku vedoucí až ke slepotě
- poruchy sluchu
- snížená adaptabilita
- zvýšená imobilita

- zvýšený výskyt chorobných procesů (osteoporóza, osteoartróza aj.) (Mühlpachr 2004 s.34-37, Křivohlavý 2002, s.143).

1.2.2 SOCIÁLNÍ ZMĚNY

„Jevy a procesy, které naplňují stáří, nemají pouze biologický charakter, ale také psychický, kulturní a sociální. Problematika stáří není jen tématem biologie a medicíny, ale také psychologie a sociologie“ (Sak, Kolesárová, 2012, s.15).

Podle Jiřího Orta z knihy Kapitoly ze sociologie stáří nám v každé části lidského života vznikají nová práva a povinnosti (Ort 2004, s.26). Zlomovou sociální změnou spojenou se stářím je dosažení věku odchodu do starobního důchodu. *„Zvláště tento ukazatel však vykazuje významný civilizační (historický) posun spolu s důrazem na autonomii a participaci seniorů“* (Čevela a kol. 2012, s.26). Jednou z velkých změn pro seniora je i jeho změna sociální role, ve smyslu očekávání role prarodičů, role pamětníka či veterána nebo udržovatelem tradic a rituálů (Ort 2004. s. 26). K typickým sociálním událostem pokročilého věku však také patří pokles životní úrovně, nezaměstnatelnost, zastarávání znalostí, odchod dětí z rodiny, ovdovění, ztráta perspektivy a aspirací, přijetí role penzisty a starého člověka, obvykle v souvislosti s funkčními deficity a různou mírou znevýhodnění oproti mládí (Čevela a kol. 2012, s.26).

2 VYBRANÁ SOCIÁLNÍ A BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA U SENIORŮ

Staří lidé bývají častěji v mnoha ohledech oproti mladším jedincům znevýhodněni a patří do ohroženější skupiny obyvatelstva.

Významnou oblastí zvýšené ohroženosti je osobní bezpečnost. Senioři jsou ohroženi jak neúmyslnými nehodami a úrazy (např. v dopravě či při pádech), tak úmyslnou násilnou a jinou trestnou činností. Staří lidé, zvláště ve špatném zdravotním stavu, jsou relativně snadnou obětí trestné činnosti, a to úměrně své osamělosti a společenské nevšímavosti. Motivem může být majetkový prospěch či pouhá agresivita anomálních či deviantních pachatelů (Zimmelová, Novotná, 2008, s. 1).

*„Způsob, jakým pečujeme o své děti v době svítání jejich života,
a způsob, jakým pečujeme o staré v období soumraku jejich života,
je měřítkem kvality společnosti.“*

Hubert Humprey

2.1 TRESTNÁ ČINNOST NA SENIORECH

Zvýšená sugestibilita spolu s důvěřivostí a pocitem, že se o ně zloději nemohou pro finanční nedostatky zajímat (Kovářová, 2006, s.18), zvyšuje u seniorů míru viktimmnosti (Tomášek, 2010, s.153). Viktimnost seniorů je dána především jejich menší schopností úniku i obrany, osamělosti, někdy odchylným způsobem chování (Smolík, Kajanová, 2012, s.54). Např. paranoidní rysy vystupňované podezíravostí či lakotou mohou vzbuzovat představy velkého majetku, bloudění a neobvyklé chování nemocných s těžší demencí mohou vyprovokovat agresora (Venglářová, 2007, s.14)

Podle projektu „Bezpečný život seniorů“, který vznikl za podpory města Příbram, bylo zaevidováno za rok 2010 Policií České republiky 6 433 trestných činů spáchaných na osobách starších 60 let. To v průměru za rok znamená, že téměř 18 seniorů denně se stane obětí trestného činu. Tato činnost se stává organizovanou, pachatelé často využívají seniorské důvěřivosti a handicapů stáří (Kříha, Pinc, 2011, s. 3). *„Z celkového počtu trestných činů spáchaných na seniorech bylo 1 162 krádeží a podvodů, při kterých se pachatelům podařilo připravit seniory o více než 37 milionů*

korun“ (Kříha, Pinc, 2011, s. 3). Jako preventivní subjekt proti zločinnosti slouží především Policie České republiky a také policie obecní (městská). Avšak preventivní aktivity může vykonávat každý z nás, byť v malé míře ať už jen dodržováním bezpečnostních zásad bydlení, tj. řádné zamykání vchodových dveří nebo nebýt lhostejný ke všímavosti svého okolí. „*Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností, ale i pomoci obětem trestných činů apod.*“ (Kříha, Pinc, 2011, s. 3)

Mezi nejčastější trestné činnosti páchané na seniorech podle Čírtkové patří:

- kapesní krádeže
- krádeže vloupáním do bytů, rodinných domků, sklepů, rekreačních objektů
- krádeže vloupáním do zaparkovaných vozidel
- loupeže
- vydírání

Pravděpodobně nikoli ojedinělá (ale především latentní) je kriminalita na seniorech v domácnostech a v institucionálních zařízeních (Čechová a kol., 2007, s. 17).

2.1.1 MANIPULACE

Dle Nazare-Age se takzvaní manipulátoři mohou v životě octnout v mnoha podobách. Přestože se o manipulaci v souvislosti se seniory mluví stále častěji, lidé si většinou nejsou zcela jisti, co přesně manipulace znamená. (Nazare-Age, 1999, s.33). Projevy, které v nás může manipulátor vzbudit, je někdy těžké oddělit od opravdu milého člověka, který se k nám snaží být pouze milý. Sociologové, kteří se zabývají touto problematikou, zjistili, že úplně neznámí a cizí lidé z nás dokáží vymanit souhlas za několik minut jen proto, že máme dojem, že jsou sympatičtí a vlastně to s námi myslí dobře, bez postraních úmyslů. Podle Venglářové je „*manipulace (z latinských výrazů ruka a uchopit, kmene slova manus) v sociální psychologii a sociologii termín označující snahu o působení na myšlení druhé osoby či více osob*“ (Venglářová, 2006, s. 86). Cílem manipulátora je získat si oběť na svou stranu zájmu, s přesvědčením, že jeho názor a postoj vám vnucovaný je ten správný. Manipulátor je osoba, která je vám schopná lhát a uchyluje se k zahrávání si s vašimi city. Jeho chování je nápadně milé,

ale s tím, že nerespektuje váš názor, pocity, potřeby a lstí pod rouškou sympatie se vás snaží zmást pro svůj zisk (Nazare-Age, 1999, s. 9).

Venglářová dále uvádí, že manipulátor většinou jedná zpočátku tak, aby získal sympatie a často zneužívá nevědomosti osoby, která je pro manipulátora cílem. Dále uvádí, že „*manipulovaná osoba si často ani neuvědomuje, že je s ní manipulováno, případně si to uvědomuje, ale z nějakého důvodu se nemůže a někdy ani nechce bránit*“ (Venglářová, 2006, s.86).

Nazare-Age vyčlenila třicet rysů chování a domnívá se, že osobnost, jež je charakteristická alespoň v deseti z třiceti uvedených znaků, může být označována jako manipulátor.

1. *Je egocentrický.*
2. *Přenáší zodpovědnost ze sebe na druhé.*
3. *Navozuje u oběti pocit viny.*
4. *Nesděljuje jasně své požadavky, potřeby.*
5. *Odpovídá většinou neurčitě.*
6. *Mění své postoje podle situace a podle osoby, s níž právě komunikuje.*
7. *Své potřeby zakrývá logickými důvody.*
8. *Požaduje od druhých dokonalost.*
9. *Zpochybňuje kvality druhých, nenápadně druhé kritizuje a soudí.*
10. *Rád komunikuje nepřímou, přes třetí osobu, telefonicky, písemně.*
11. *Zasívá nesvár, podněcuje podezíravost, rozděluje, aby mohl lépe panovat.*
12. *Často ze sebe dělá oběť, aby ho ostatní litovali.*
13. *Nedbá na žádosti druhých, přičemž tvrdí pravý opak.*
14. *Využívá morálních zásad druhých k naplnění vlastních potřeb.*
15. *Citově či jinak vydírá nebo vyhrožuje.*
16. *Často mění téma uprostřed hovoru.*
17. *Vyhýbá se pracovním schůzkám a poradám.*
18. *Zaměřuje se na neznalosti druhých a snaží se tak vyvolat dojem že je chytřejší.*
19. *Lže*
20. *Hlásá lež, aby se dozvěděl pravdu, překrucuje a interpretuje výroky druhých.*
21. *Závidím třeba i osobám velmi blízkým.*
22. *Nesnáší kritiku, dokáže popírat zcela zřejmá fakta.*

23. *Nedbá na práva, potřeby a přání druhých.*
24. *Často vydává pokyny a nutí druhé jednat na poslední chvíli.*
25. *Jeho slovní projev zní logicky, avšak jeho postoje, činy, nebo způsob života svědčí o pravém opaku.*
26. *Dává dary, snaží se zalíbit, lichotí a nečekaně projevuje drobné úsluhy.*
27. *V jeho přítomnosti se ostatní cítí nepříjemně a nesvobodně.*
28. *Jde naprosto důsledně za svým cílem, ovšem na úkor druhých.*
29. *Přiměje oběť k jednání, které by o vlastní vůli nejspíš nedopustila.*
30. *Lidé, kteří ho znají, o něm stále hovoří, i když není přítomen.*
- (Nazare-Age, 1999 ,s.33).

Manipulaci podle Venglářové lze také dále rozdělit na:

- Manipulaci nezáměrnou, pro kterou je charakteristické například jen pouhé neporozumění rozhovoru a špatná interpretace odpovědí, nebo jen neschopnost předat jasné stručné informace.
- Manipulace záměrná, neboli úmyslná se nám může prezentovat například přesvědčováním nelogických argumentů, nebo lhaní a záměrné zamlčování informací.
- Kognitivně orientovaná tj. manipulace úmyslná i neúmyslná, která primárně působí na příjemce informací
- Emocionálně orientovaná tj. úmyslná i neúmyslná, která z první řadě působí na emoce příjemce informací. (Venglářová, 2006, s. 89).

Pod pojem manipulace autoři Edmüller a Wilhelm (2010, s.26) zahrnují všechny způsoby chování, které lidé – záměrně nebo nevědomě – používají ve vztahu k ostatním. Dále se výše jmenovaní autoři zmiňují, že výčtem manipulativních technik by „zaplnili celou knihu“ a nikdo by si tak dlouhý seznam nemohl zapamatovat. Důležité je však manipulaci rozpoznat bez ohledu na to, v jakém hávu je skrytá. Autoři formulují šest pravidel pro reakci na manipulaci:

1. *Zůstaňte věcní a féroví. Snažte se o korektní argumentaci.*
2. *Zachovejte klid. Správná reakce na manipulaci vyžaduje vždy pevné nervy.*
3. *Neoplácejte, řešte situaci. Tímto způsobem si zachováte nad rozhovorem kontrolu.*

4. *Vytrvale jděte za svým cílem. Chopte se iniciativy.*
5. *Soustřeďte se na konkrétní chování. Nenechte se ovlivnit „typem lidí“.*
6. *Dejte šanci dohodě. Umožníte návrat ke vzájemné spolupráci.* (Edmüller a kol. 2010, s.26)

2.1.2 NEKONTAKTNÍ NÁSILÍ, PODVODY A KRÁDEŽE

Podle Matouškové můžeme definovat nekontaktní násilí jako „*způsob uplatnění vlastní vůle vůči další osobě či skupině osob k překonání jeho/jejich odporu, kdy pachatel vnucuje psychicky svou vůli oběti/obětem*“ (Matoušková, 2013, s. 120). Senior patří mezi ohroženou skupinu občanů, na které je snadnější páchat trestné činy, než na zdravém jedinci v produktivním věku. „*V raných stádiích, kdy se ještě senioři účastní aktivit běžného života, se mohou stát terčem útoku podvodníků, zlodějů*“ (Čírtková a kol. 2007, s. 58).

„*Podvody se vyskytují v každé společnosti, neboť pro podvodníky, je charakteristické, že pachatelé podvodných jednání se umějí přizpůsobit každé situaci společenské, politické i ekonomické*“ (Penzeš, 1996, str.23). V skupině podvodů zastupují v posledních pár letech společnosti uskutečňující pro seniory aktivity, akce spojené s ukázkou a poté s nabídkou zboží, do jeho koupě jsou často senioři vmanipulováni. Senioři se mohou setkat s tímto druhem násilí v podobě předváděcích akcí, kde jim je vnucována vůle pořadatelů o přesvědčení, že jejich zboží za nevýhodné peněžní částky životně potřebují, například k prodloužení zdravého způsobu života. Policie České Republiky varuje, že příběhy, na základě kterých pachatelé uskutečňují krádeže a podvody na seniorech, jsou v častých případech stále stejné. Představuje čtyři nejčastější strategie:

Zneužití poskytnuté služby

Pachatelé přijdou do domovů starších osob s již připraveným příběhem. Převážně požádají o poskytnutí určité služby. Na svou oběť se obracejí s prosbou o možnost využití jejich toalety, o vodu k napití pro jejich dítě či do chladiče. Poté, co senior, oběť, v dobré víře pachatele vpustí do svého domova, jeden z pachatelů odvede pozornost

poškozeného hovorem a další vstoupí bez povolení majitele do domu, ve kterém se zaměřují na schované peníze, o které následně seniora oloupí.

Blízká osoba v krizové situaci

Zvláště podlou a velmi účinnou strategií je způsob vylákání peněžní částky, při které se pachatel odvolává na blízké příslušníky seniora. Pachatel přichází s tím, že blízký příslušník jejich rodiny měl například závažnou nehodu a potřebuje naléhavě finance na řešení situace, nebo že se ocitl ve finanční tísní, ale stydí se žádat o pomoc apod. Výmluvy podvodníků jsou rozmanité a bohužel často fungují. Jakmile se senior dozvídá, že se jeho blízká osoba ocitla v tíživé situaci, chce pomoci za každou cenu a to i přesto, že osobu, pachateli, které mu peníze předává, vidí poprvé v životě.

Falešní úředníci a opraváři

Další strategií je vydávání se za pracovníka místního úřadu či jiných služeb. Pachatel vystupuje jako pracovník úřadu, který jde vrátit finanční částku, nejčastěji přeplatek daně, nebo má v plánu předat finanční dar, za dožití dlouhověkosti, nebo jako gratulaci k životnímu výročí svatby apod. Oběti skutečně částku předloží a vyžaduje vrácení zbývajících finančních částek. Pachatel se sám pozve dál a tím zjistí, kde má oběť schované peníze a v nestřeženém okamžiku odcizí jeho veškerou finanční hotovost. Stejnou strategií používají také falešní opraváři, pod záminkou, že jdou zaměřit okna, pro rekonstrukci domu apod. Sdělovacími prostředky jsou nám stále velmi často předávány příběhy seniorů, kteří se tímto nemravným způsobem nechali okrást.

Výhodné akce

Dalším účinnou taktikou v okrádání seniorů je nabídka nejrůznějších služeb, nebo výhodných a však pouze pro pachatele, nákupů. Služby (například výměna okapů, satelitní televize, prodej prachového peří) pachatelé využívají nevědomosti seniora a nadhodnocují částku služby, nebo prodávaného sortimentu o několik set korun vyšší než při využití běžně dostupných služeb. Stejně tak při nabídce nejrůznějšího zboží

(nádobí, pomůcek pro odpočinek a relaxaci, vitamínových doplňků, aj.) za zvýhodněné částky. Proto by se senioři měli vyvarovat podomního prodeje a nevěřit osobám, jen proto, že na nás udělají dobrý dojem. Předvádějí akce, na nichž jsou dokonce přislíbeny nejrůznější dary, navštěvují právě převážně senioři. Jsou jim nabízeny různé neexistující peněžní výhry, slevy, výhody, zájezdy apod. Na účastníky předváděcích akcí je poté vyvíjen nátlak směřující k podepsání velmi nevýhodné smlouvy. Do smluv pak bývají podvodně doplněny nejrůznější dodatky, které mohou mít pro seniory až katastrofální finanční následky. (dostupné na www.pcr.cz).

2.1.3 ÚRAZY SENIORŮ

V publikaci „Úrazy seniorů a možnosti její prevence“ senioři představují v nemocnosti nezanedbatelnou položku. Oproti mladším jedincům je jejich léčení mnohem náročnější a složitější. *„Úrazy jsou u osob nad 60 let věku na 2.místě mezi akutními poruchami u žen a souhrnně na 4.místě u mužů“* (Benešová a kolektiv 2003, s.9). Pád pro seniora znamená až v 30% středně těžké zranění, které dočasně omezuje jejich mobilitu. Mezi nejzávažnější poranění, které však může u seniora zvýšit i riziko předčasného úmrtí může být například prochladnutí při nemožnosti vstát ze země v důsledku jejich zranění, nebo zlomeniny. Podle Benešové mají příčiny úmrtí v důsledku úrazu pádu pro seniory od věku 65 let více než nad poloviční zastoupení. *„Dle úrazového spektra dělíme prevenci pádů na primární, sekundární a terciální. Primární prevence je zaměřena na to, aby k události vůbec nedošlo. Součástí sekundární prevence je kvalitní záchranný systém, poskytnutí odpovídající první pomoci, snížení dopadu úrazu, zkrácení léčby, snížení nákladů, urychlení návratu k plnému zdraví a předcházení invalidizace a trvalých následku. I terciální prevence, např. zařazení trvale poškozených do běžného života, má svoji preventivní roli“* (Benešová a kolektiv, 2003, s.22).

V České republice je více než 1 800 000 seniorů, to je přibližně 15% populace. Odhadem se mnohdy lidé domnívají, že více jak 40% seniorů je odkázána na pomoc druhých, realita je však pouhých 3% seniorů. (Čírtková a kol. 2007, s. 57)

2.1.4 DEPRESE SENIORŮ

Deprese jsou častým onemocněním seniorů. Životní události, které jsou většinou psychosociální povahy, jako je například ztráta životního partnera nebo odchod do důchodu jsou častým spouštěčem depresí. Depresivní lidé jsou méně aktivní. Seběmenší překážky jsou pro ně nezvladatelné a tyto faktory působí na chování jedince. (Praško, 1998, s. 8). Vladimír Pidrman v knize „Deprese seniorů“ uvádí, že rizikové faktory deprese lze rozdělit na přímé, nepřímé a ostatní. Mezi přímé faktory deprese patří nejčastěji závažné onemocnění srdce, cév a Parkinsonova choroba. Například při výskytu kardiovaskulárních onemocnění je výskyt depresí u seniorů až v 30% případů. Nepřímými faktory vyvolávající deprese u seniorů jsou: omezená pohyblivost či komplikace spojené s nemocí. Taktéž výskyt těchto rizikových faktorů se pohybuje mezi 30% v populaci. K ostatním faktorům vyvolávající depresi seniorů patří například sociální izolace, pocit méněcennosti. Výskyt těchto faktorů je častější u žen. (Pidrman, 2010, s. 10)

Venglářová popisuje příznaky deprese u seniorů následovně:

- oslabení soustředěnosti
- snížení sebedůvěry
- dojem viny
- smutek
- problémy se spánkem
- poruchy chuti k jídlu
- nezájem plánování budoucnosti
- myšlenky na sebevraždu nebo sebepoškozování

Senioři často deprese podceňují, ale deprese zhoršují kvalitu jejich života. Podmínkou pro zlepšení duševního zdraví je odborná pomoc příslušného lékaře a včasné odhalení deprese. V seniorském věku je důležité navrátit se k sobě samému a začít využívat volný čas aktivně, jako prevenci proti myšlenkám, které mohou vést k depresím. (Venglářová, 2007, s. 19). *„Člověku se může zdát, že už dosáhl všeho, co v životě chtěl. Anebo naopak přišel o vše, co pro něj bylo významné“* (Venglářová, 2007,

s. 20). V knize "Trpíte depresemi ve vyšším věku" se uvádí, že ze všeho nejvíc jedinec v depresi potřebuje citovou podporu. Vědomí seniora, že o něj příbuzní stojí, že jsou ochotni vyslechnout jeho katastrofické scénáře a věnovat mu čas a pozornost, je nejlepší lék na zlepšení duševního stavu seniora trpící depresemi. (Praško, 1998, s.30)

2.1.5 SUICIDALITA

„Sebevraždy seniorů jsou nejčastějším důsledkem bilančního zhodnocení životní dráhy či momentálně nedůstojného životního postavení nebo neudržitelné situace. Příčinou jsou obvykle chronická onemocnění, nutkavé pocity osamocení atd.“ (Ort 2004, s. 26). Sebevražedné jednání starších lidí není ve společnosti diskutováno tolik jako např. sebevraždy mladistvých. *„Dobrovolná smrt mladého člověka vždy vyvolává zděšení, strach, mnoho otázek a velký zájem médií. Zatímco sebevražda starého, osamělé a často chudého člověka téměř nikoho nezajímá. Je to způsobeno postojem společnosti ke starým lidem“* (Máchová a kol., 2010, s. 154). Senioři mohou zaujímat pocit méněcennosti a prázdnoty, nenaplnění volného času a pocitu že svému okolí přidělávají pouze starosti.

V knize „Deprese seniorů“ Pidrman uvádí, že u seniorů ve věku nad 65 let jsou sebevraždy dvakrát častější než u populace středního věku, u mužů jsou dokonce až pětkrát častější. Ve věku nad 80 let se suicidita ještě několikanásobně zvyšuje, zejména u bílých mužů. Literatura uvádí, že u žen se častěji vyskytuje suicidiální pokus a u mužů dokonalé suicidium. Dále se uvádí, že ženy častěji používají tzv. měkké metody (např. intoxikace medikamenty), u kterých existuje naděje, že budou včas nalezeny a zachráněny. (Pidrman, 2003, s.16). Muži častěji používají tzv. tvrdé metody (oběšení, střelná rána), které možnosti záchrany prakticky vylučují (Koutek, Kocourková, 2003, s. 128). Na rozvoji sebevražedného chování má vliv celá řada faktorů. Jedná se zejména o změny biologické, které mohou být přičítány depresím nebo demenci. (Pidrman, 2003, s.13). Prevence problémů jako sociální izolace, samota, nesoběstačnost atd. by mohla spočívat v psychické, fyzické a sociální stimulaci starších lidí. Například projekty, jako jsou univerzity třetího věku, univerzity volného času a trénování paměti, jsou dobrou formou prevence. V domovech důchodců a dalších institucích je výhodou spolupráce s dobrovolníky (Stuart – Hamilton, 1999, s.320).

2.1.6 DOMÁCÍ NÁSILÍ, TÝRÁNÍ A ZANEDBÁVÁNÍ STARÝCH LIDÍ

„Násilím obecně rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví“ (Matoušková, 2013, s.22). Vzhledem k velké obtížnosti odhalení skutečnosti ubližováním osobám pokročilého věku lze tuto míru trestného činu pouze odhadovat. (Martínková, 2009, s.7). Touto problematikou z pohledu trestního práva se zabývá ustanovení paragrafu 215 tr. zákona tj. týrání svěřené osoby. Pachatelé za spáchání tohoto trestného činu lze uložit trest odnětí svobody od šesti měsíců do tří let, v případě brutality, opakování nebo více postižených lze uložit trest od dvou do osmi let (Mühlpachr, 2008, s.75).

Zpravidla je pod pojmem špatné zacházení se seniory zahrnuto tělesné ubližování, materiální/finanční zneužívání, zanedbávání staré osoby, vlastní zanedbávání péče o sebe sama (sebepoškozování), citové a psychické týrání, pohlavní zneužívání anebo systémové týrání. Ve většině případů se tento typ trestné činnosti stává lidem pokročilém věku ze strany osob jim blízkých a nežádka ze strany jim nejbližších členů rodiny. (Mühlpachr, 2008, s.75). *„Špatné nakládání příbuzných se starými lidmi v soukromí jejich domovů je jev, který probíhá často, podobně jako vůči jedincům věku nižšího, beze svědků nebo bez osob, které by mohli pomoci. Pro seniorskou skupinu je tento druh chování nebezpečný tím více, že jde o osoby, které jsou mnohdy v rodině zcela izolované od kontaktu s dalšími lidmi“*(Martínková a kol., 2008, s.9-11). Problém spojený s identifikací případů fyzického, nebo psychického ubližováním seniorů v rodině, může být také skutečnost, že sám senior jako oběť si nemusí uvědomovat, že s chováním ubližující osoby není něco v pořádku. To navíc bývá umocněno tím, že senior je na takovéto osobě existenciálně závislý a mnohdy si vykládá špatnou situaci jako svou vinu, nebo vlastní neúspěch ve výchově.(Martínková a kol., 2009, s.11).

Jako druhy násilného jednání ve své knize „Aplikovaná forenzní psychologie“ Matoušková uvádí:

- Fyzické - bití pěstmi, pálení, tahání za vlasy, znehybňování oběti např. přivazováním.

- Psychické - zejména slovní týraní, ponižování, vyhrožování zmrzačením.
- Sexuální - zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány, gerontofilní deviace
- Ekonomické - zamezení možnosti oběti disponovat s penězi.(Matoušková, 2013, s.24)

Podrobněji dělí Múhlpachr špatné zacházení na:

- Tělesné týraní - je chápáno jako úmyslné páchání bolesti, úmyslné zraňování nebo úmyslné odpírání základních potřeb seniora. Nejedná se jen o bití, fackování, ale úmyslnému vystavování v chlad nebo odpírání zdravotní péče. Často se také může jednat o vědomé nezabránění poranění, například neposkytnutí pomoci při chůzi po schodech.
- Citové a psychické týraní - obsahuje slovní agresí, zastrašování, rozhodování o sobě samém, snižování sebevědomí a sebeúcty, zdůrazňování nepotřebnosti a nadbytečnosti. Mezi časté prvky psychického týraní patří také vyhrožování přestěhováním, vystěhováním a v neposlední řadě přesunutím seniora do ústavní péče. Jinou formou citového týraní může být poškozování, nebo zničení věcí seniora s emočním výrazem. *„Mnohé účinné formy psychického týraní mohou být základně propracovány do sociálně přijatelných, a proto obtížně detekovatelných forem.“*
- Finanční a majetkové zneužívání - často v podobě vynucování změn v závěti, nevhodné převody bytů, přispívání neadekvátních finančních částek na služby, nebo známého prisvojování si důchodu seniora v dlouhodobé ústavní, nebo nemocniční péči.
- zanedbání (opomenutí) péče - zanedbávání nastává, jestliže nesoběstačný člověk zůstává nezabezpečený.
- Systémové ponižování - může být chápáno jako zadržování informací k svěřené osobě, nedostatečné úsilí o blaho seniora, nerespektování přání seniora.
- Některé nežádoucí formy ošetřování - nezapadají do žádné z uvedených skupin, jedná se o nevhodné, nepřiměřené formy zacházení se seniorem.(Múhlpachr, 2008, str.76)

3 PREVENCE KRIMINALITY TÝKAJÍCÍ SE SENIORŮ

Dříve než se ve své práci budu zabývat otázkou, jak kriminalitě páchané na seniorech předcházet, je nutné nejprve definovat, co se pod pojmem kriminalita rozumí. Z právního hlediska je kriminalita „*souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období*“. Mezi hlavní zdroje statistik registrované kriminality jsou statistiky policejní kriminality. Jsou to nejobsáhlejší statistiky, které zpracovává Policejní prezidium ČR. Člení pachatele na prvotíhané či recidivisty, děti, mladistvé, nebo cizince a eviduje zaregistrované trestné činy (Svatoš, 2009, s. 15-16). „*Sociologické pojetí kriminality je mnohem širší, a kromě trestné činnosti zahrnuje v tomto svém širším pojetí i jednání/konání, která sice nejsou přímo trestná (někdy dokonce ani protiprávní), ale jsou společensky škodlivá a negativním způsobem ovlivňují kvalitu života společnosti*“ (Chaloupková a kol., 2012, s. 13).

Svatoš ve své práci představuje členění kriminality podle možnosti jejího poznání na:

- Kriminalitu zjevnou, neboli registrovanou, což je ta kriminalita, o které získáváme informace hlavně ze statistik, a jedná se o kriminalitu, která vyšla najevo a byla uložena do oficiálních statistik.
- Kriminalitu skrytá (latentní, neregistrovaná) - jde o kriminalitu, která není uvedena v oficiálních statistikách. Míru latentní kriminality ovlivňuje zejména intenzita formální a neformální kontroly, tolerance poškozených, úroveň právního vědomí občanů, ale i obtížnost odhalování. Míra latence se u jednotlivých trestných činů výrazně liší, čím vážnější druh trestné činnosti, tím menší míra latence.
- Kriminalita celková - jedná se o kriminalitu, která v sobě obsahuje jak skrytou tak registrovanou kriminalitu.

Latentní kriminalita se pak podle Svatoše dále člení na:

- 1) černá čísla - to je ta trestná činnost, o které se orgány činné v trestním řízení (OČTR) nedozvěděly
- 2) šedá čísla - trestná činnost, o které se OČTR dozvěděly, ale do statistik nebyla z nějakého důvodu zanesena. (Svatoš, 2009, s.27)

Pro trestnou činnost páchanou na seniorech lze jako důvody vzniku latentní kriminality uvést např. tyto:

- senior, tj. oběť nemá důvěru v policii či soudy;
- senior není obeznámen s možností odborné (psychologické, finanční) pomoci;
- oběť může s oznámením trestného činu váhat také proto, že ji k pachateli váže určitý vztah (jde například o vnuka, vnučku, syna, dceru);
- oběť subjektivně pociťuje strach z pomsty, resp. osamělosti (v případě, kdy je pachatel zároveň ve společné domácnosti);
- oběť může s oznámením trestného činu váhat, jelikož se cítí zahanbena a cítí „spoluvinu“ vzhledem k průběhu trestného činu;
- část obětí se na policii neobrátil z toho důvodu, že škoda, která následkem zločinu vznikla, se jim jeví jako zanedbatelná (Čechová a kol., 2007 dostupné na: www.persefona.cz; Tomášek, 2010, s. 214).

Přes všechny poznatky týkající se latentní kriminality není možné rezignovat na výzkumy v této oblasti.

Úroveň, intenzita kriminality se vyjadřuje *Indexem kriminality*, což je ukazatel stavu kriminality přepočtený na určitý počet obyvatelstva na vybraném území. Úroveň kriminality je vyjadřována v koeficientech, na 10 000 nebo 100 000 obyvatel.

$$\text{Index kriminality} = \frac{\text{počet trestných činů}}{\text{počet obyvatel}} \times 10\,000 \text{ (100\,000)}$$

(Svatoš, 2012, str.33)

Kriminalitou neboli zločinností podle Svatoše rozumíme:

- sociálně patologický jev
- jednání posuzované jako trestné činy
- jednání odchylné, deviantní

Slovo kriminologie je vědní obor o kriminalitě, skládá se z latinského slova *crimen* (zločin) a řeckého slova *logos* (věda), tedy věda o kriminalitě. (Svatoš, 2012,

s.9). Autoři Kuchta a Válková definují kriminologii jako „*společenskou disciplínu, zabývající se jak jednotlivci (pachatelem, obětí, orgánem trestní justice, apod.), tak společností jako celkem i sociálními skupinami, které jí tvoří (např. preventivní programy určené pro konkrétní sociální komunity, statické analýzy zahrnující vybrané regiony nebo celé státní území).*“ (Kuchta a kol., 2005, s.1).

3.1 SENIOR - OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

Senioři jsou snadnou obětí trestného činu. Prakticky denně nám media poskytují informace o tom, kdy a jak okradli, podvedli, nebo snad dokonce usmrtily seniora. Prevence zaměřená na seniory je složitá záležitost, poněvadž senioři jako skupina obyvatelstva, jsou ve velké míře důvěřiví a snadno obelhatelní lidé. (Haškovcová, 2010, s.308).

Otázkám násilí na seniorech v České republice jí není věnována dostatečná pozornost. Populace celkově stárne a problémy seniorů stále více vystupují do popředí, stávají se stále vážnějšími a požadují řešení (Zimmelová, Novotná, 2008, s.55). „*Mnoha autory je zdůrazňováno, že řešení sociálně nežádoucího jevu, jakým je špatné zacházení se starými lidmi, je mezioborová záležitost. Nelze ho zařadit pod jednu vědní oblast, která by případně převzala plnou odpovědnost za další vývoj řešení v uvedené sféře. V ideálním případě by se jí měly zabývat týmy složené z odborníků z různých oblastí, což v praxi působí nejrůznější problémy*“ (Martínková a kol., 2009, str.9).

Můžeme říci, že obecným cílem preventivní práce v oblasti kriminality je „*udržení chování členů společnosti v rámci většinou občanů konsensuálně dohodnutých norem a hodnot, a to za použití prostředků především nesankční povahy. Prevence má tedy cíleně usilovat o to, aby nedošlo k závažnějšímu narušení nejdůležitějších společenských regulativů. Mezi ně patří na prvním místě normy trestního práva hmotného, které jsou (nebo by měly být) extraktem minima mravnosti společnosti. Tyto normy samozřejmě nevyčerpají vše, co si občané v oblasti norem a hodnot formálními i neformálními prostředky chrání před narušením*“ (Havrdová, 2007, s.84).

Na rozdíl od klasické trestní represe, která je uskutečňována institucemi formální kontroly kriminality (policie, státní zastupitelství, soudy) a představuje již reakci na spáchaný trestný čin a jeho pachatele prostřednictvím trestního procesu a následným

uložením trestní sankce, prevenci kriminality v nejobecnějším smyslu lze chápat jako intervenci realizovanou různými subjekty na různých stupních, přičemž v zásadě je hlavním účelem zabránit trestné činnosti ještě předtím, než k ní dojde (Chaloupková a kol., 2012, s.12).

Prevenci kriminality nicméně není možné posuzovat zcela izolovaně, ale je nutné ji chápat v širším kontextu prevence rizikového chování. „*Pod pojmem rizikové chování přitom rozumíme chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost*“.
(Miovský, 2010, s.23)

3.2 ZÁKLADNÍ DRUHY PREVENCE KRIMINALITY

Všeobecně platí, že prevence kriminality se z hlediska adresátů, kontextu a typu užitých intervencí realizuje ve třech základních stupních jako primární, sekundární a terciální (Chaloupková a kol., 2012, str.13).

V brožuře „Bezpečný život seniorů“ je uváděno, že **primární prevence** obsahuje zejména poradenské, volnočasové aktivity, vzdělávací programy a je směřována především na nejširší veřejnost, kdy je snaha zaměřena především na mládež a dorost (Kříha, Pinc, 2011, s.3). Roman Svatoš v knize „Kriminologie a prevence kriminality“ dále uvádí že, primární prevence působí na každého jedince bez ohledu na možnou výši kriminálního ohrožení (Svatoš, 2009, s. 32).

Sekundární prevence se naopak zaměřuje zejména na rizikové jedince a skupiny občanů, u kterých je možné předvídat větší míru trestné činnosti, jakou jsou např. alkoholově nebo drogově závislí. (Kříha, Pinc, 2011, s. 3) Jako potenciální oběti Svatoš uvádí přestárlé občany, nebo děti. Za kriminogenní situace považuje podchody, opuštěné nádražní haly aj.(Svatoš, 2009, s. 39).

Terciální prevence takzvaná postdeliktní se zabývá napravením kriminálních jedinců, kteří již byli za trestný čin potrestáni (Kříha, Pinc, 2011, s.4). Má také za účel „*předcházení viktimologické recidivitě konkrétní oběti - aby se oběť trestného činu nestala obětí opakovaně - poradenská činnost, posttraumatická péče aj.*“ (Svatoš, 2009, s.39).

Podle obsahového zaměření preventivních aktivit třídíme prevenci kriminality na sociální, situační a viktimologickou (Zimmelová, 2006, s.42).

Sociální prevence zahrnuje dlouhodobé projekty zabývající se prvotními příčinami, které vedou ke kriminálnímu chování. Napomáhá při pochopení a osvojování si pozitivních společenských norem, hodnot a respektu k ostatním lidem a jejich majetku. Usiluje o to, aby lidé jednali v rámci akceptovaných pravidel společenského soužití (Chaloupková a kol., 2012, s.19).

Sociální prevence je podle Svatoše zaměřena na:

- Osobu jedince jako pachatele - má vliv na zapojení jedince do společnosti tzv. socializace.
- Je nejširší, je orientována na sociální kriminogenní jevy jako prostituce, alkoholismus, toxikomanie, nezaměstnanost, chudoba, extremistické skupiny a jiné.

Konkrétní příklady sociální prevence jsou např. povinná školní docházka, snížení daní, nebo určení minimální mzdy. (Svatoš, 2009, s.37)

Situační prevence zkoumá konkrétní okolnosti, za kterých dochází do styku lidé mezi sebou a okolím, identifikuje zvláště nebezpečné situace a hledá specifická řešení pro dané situace. Situační prevence vychází z poznatku, že páchaní trestné činnosti má ze strany pachatelů nějaké vnitřní zákonitosti, a že to není činnost zcela náhodná a nepředvídatelná. Na rozdíl od sociální prevence kriminality, preventivní strategie nevěnují pozornost samotnému pachateli, ale snaží se o snížení příležitostí spáchat trestný čin (Chaloupková a kol., 2012, s. 22).

Opatření situační prevence jsou takové prostředky, které mají za úkol ztížení pro možnost spáchání trestné činnosti. Účelné jsou zámky, alarmy, ploty. Nebo kontroly prostředku, které mohou sloužit k spáchání trestné činnosti (Svatoš, 2009, s.37), např. kontroly při vstupu na sportovní stadiony zda se do prostorů nevnáší nebezpečné předměty jako jsou nože nebo alkoholické nápoje, které bývají častou spouštěčem agresivního chování.

Viktimologická prevence podle Svatoše se zaměřuje na využití viktimologických poznatků a zabývá se poradenskou činností, aby osoby ochránili nejen

sebe, ale i svůj majetek. Jak se chovat před, v průběhu útoku, ale i po něm. (Svatoš, 2009, s.37).

Viktimologická prevence v sobě kombinuje prvky sociální a situační prevence kriminality. Jejím účelem je předcházet trestné činnosti za aktivní participace potencionálních obětí (Chaloupková a kol., 2012, s. 23). „*Orientuje se na osoby s vysokou mírou viktimnosti, důchodci - jak mají bezpečně přenášet důchod z pošty do svého bydliště, jak nemají nikoho cizího vpouštět do bytu, jak nemají chodit na odlehlá místa, atd.*“ (Svatoš, 2009, s.38) Autor Múhlpachr knize Gerontopedagogika také uvádí že viktimnost seniorů je dána hlavně jejich sníženou schopností úniku i schopností se bránit. Také sem patří děti, které jsou zranitelné, nebo ženy, jejichž důvěřivost a bezbrannost jsou pro agresora výhodou. „*Relativní bezbrannost je důvodem, proč se někteří senioři, stejně jako mladší invalidní osoby stávají obětmi v počátečních fázích vývoje agresora - agrese často směřuje nejprve proti neživým objektům, pak proti zvířatům, slabším jedincům - dětem, seniorům, invalidním osobám - a teprve pak proti dospělým zdatným osobám.*“ (Múhlpachr, 2009, str.73)

4 PREVENCE KRIMINALITY V ČR

Prevence kriminality na seniorech je téma široké, bezesporu aktuální a také značně medializované, nicméně z hlediska prevence v České republice dosud nedostatečně reflektované (Smolík, Kajanová, 2012, s.57). Preventivní prostředky se tak v boji s kriminalitou dostávají stále více do popředí a výdaje vynaložené v této oblasti se společnosti stále více vyplácí. Systém prevence kriminality v ČR probíhá ve třech úrovních – republikové – krajské – lokální (sem spadá i prevence na úrovni obcí a městských policií). Města a obce tak tvoří základní pilíř pro vládou schválenou Strategii prevence kriminality v ČR (www.mpcheb.cz).

Stálým orgánem, který se v ČR zabývá problematikou prevence kriminality, je Republikový výbor pro prevenci kriminality. Byl zřízen usnesením vlády v roce 1993 při Ministerstvu vnitra a jde o meziresortní, iniciační, koordinační a metodický orgán (Ministerstvo vnitra ČR, 2010).

Předmětem činnosti Republikového výboru je vytváření koncepce preventivní politiky vlády ČR na meziresortní úrovni a její konkretizace na úrovni místní. Jeho hlavním úkolem je metodicky vést a podporovat rozvoj preventivních aktivit a činnost místních orgánů pro prevenci kriminality, podporovat realizaci preventivních programů a projektů a vyhodnocovat jejich účinnost. Současně nese gestorství za zpracování materiálů pro jednání vlády ČR z oblasti prevence kriminality. Schvaluje žádosti o dotace na projekty prevence kriminality předložené městy, včetně výše finančních prostředků vyčleněných v kapitole státního rozpočtu Ministerstva vnitra.

Jako poradní orgán Republikového výboru byla zřízena Komise pro výběr projektů Městského programu prevence kriminality k poskytování dotací ze státního rozpočtu. Výsledkem meziresortní spolupráce je vybudovaný systém prevence kriminality v ČR, který se opírá o resortní preventivní programy, programy prevence kriminality na místní úrovni, aktivity Policie ČR, nestátních organizací i podnikatelských subjektů.

V rámci Ministerstva vnitra ČR funguje od roku 1996 také Odbor prevence kriminality (OPK), který plní funkci ústředního orgánu státní správy v oblasti vnitřního pořádku a bezpečnosti při tvorbě a realizaci koncepce prevence kriminality (Chaloupková a kol., 2012, s. 40, 41).

Čechová a kol. nicméně uvádí, že ačkoli existují preventivní opatření kriminální činnosti na seniorech – například doporučení Odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR – nejsou tyto běžně dostupné cílové skupině populace. Ve větších městech zastupují výše uvedenou funkci také nestátní neziskové poradenské organizace pro seniory (např. Život 90) a organizace typu občanských poraden. (Čechová a kol., 2007, s. 15).

Městským a obecním policiím byly aktivity v oblasti prevence kriminality výsledně svěřeny novelou zákona o obecní policii s účinností od 1. Ledna 2009. Věcná působnost obecní policie je rozšířena oproti stávající tak, že obecní policie se podílí na prevenci kriminality v obci (Chaloupková a kol., 2012, s. 67). Městská policie, Policie ČR zastávají významnou úlohu v předávání preventivních informací cílovým skupinám obyvatel, ke kterým patří právě i senioři. Rozsah preventivních akcí se pak liší město od města. Např. Městská policie hl. m. Prahy se podílí na těchto realizovaných projektech prevence kriminality:

Stop kriminalitě páchané na seniorech a ZTP – tradiční projekt od roku 2001. Cílem tohoto projektu je vytvořit bezpečné prostředí pro tuto ohroženou skupinu obyvatel. Zajištěním osvětového, informačního a poradenského servisu přizpůsobeného potřebám seniorů, zdravotně a tělesně postižených občanů odvrátit hrozící rizika kriminality.

Senior akademie – je cyklus vzdělávacích programů prevence kriminality, jež se zaměřuje na širší veřejnost a umožňuje i neorganizovaným seniorům, ZTP a občanům získat potřebné informace k prevenci kriminality. Projekt navazuje na základní projekt prevence kriminality „Stop kriminalitě páchané na seniorech a ZTP“ a dále ho rozšiřuje.

Týdny se seniory – jedná se nadstavbový projekt, jehož snahou je rozšíření preventivního působení a zkvalitnění informovanosti o zásadách bezpečného chování a ochraně osob a majetku u této skupiny obyvatelstva. Projekt je určen pro vybrané jedince z řad seniorů hl. m. Prahy, schopné získané poznatky dál předávat spoluobčanům (Chaloupková a kol., 2012, s.77,78).

Informace o konkrétních druzích nebezpečí je nutné seniorům stále opakovat a připomínat. K tomuto účelu velice dobře slouží celá řada informačních materiálů s vhodnou tematikou, které senioři na přednáškách zdarma dostávají. Mají různé formy: od klasických brožurek, přes samolepky na dveře, až po visačky na kliku. Všechny tyto materiály sledují jediný cíl - stále seniory nabádat k opatrnosti a připomínat jim zásady bezpečnosti (Paulasová, J., 2010).

4.1 BEZPEČNOSTÍ ZÁSADY PRO SENIORY

Zimmelová, Novotná (2008) na základě svého výzkumu vytvořily návrh preventivních opatření, která minimalizují možnost spáchání trestných činů na seniorech. Tato opatření rozdělily do pěti částí.

4.1.1 BEZPEČNÝ DOMOV

-dbejte na správné zajištění a zamykání veškerých dveří, kterými by se pachatel mohl dostat do vašeho domu, oken a dalších stavebních otvorů (vikýřů, balkonových dveří a oken)

-v případě ztráty nebo krádeže klíčů od bytu nebo při stěhování vždy vyměňte zámkovou vložku

-nenechávejte klíče ve dveřích ani je nepodkládejte na místech, kde by je mohl snadno vzít cizí člověk a přitom se ujistit, že jsou právě Vaše.

-dveře je nutné vybavit bezpečnostním zámkem a nebo přidavným bezpečnostním zámkem, bezpečnostní záklopem, bezpečnostním řetízkem nebo jiným zařízením proti násilnému otevření zvenčí, panoramatickým kukátkem ke zjištění, kdo stojí za dveřmi

-na okna je možné pořídit bezpečnostní skla, bezpečnostní fólie či žaluzie, mřížemi, uzamykatelnými okenicemi, uzamykatelnými uzávěry – kování. Speciální zajištění vyžadují okna sklepní, garážová, dílenská, násypné otvory na uhlí ve sklepních prostorách. Zvýšenou pozornost věnujte zejména oknům v přízemí a v prvním poschodí.

-nákladnější, ale velmi účinná, je elektronická ochrana obydlí, provedená akustickými snímači rozbití skla, prostorovými detektory pohybu

-nejlepší ochranou je opatrnost v kombinaci elektronických a mechanických bezpečnostních prvků a systémů

-na dveřním štítku je vhodné uvádět příjmení v množném čísle nebo v mužském rodu, zvláště v těch případech, kdy v bytě žije jen žena

-pokud jsou pro vás taková opatření finančně příliš náročná, domluvte se s ostatními nájemníky. Při větší zakázce můžete získat slevu

4.1.2 BEZPEČNOSTNÍ ZÁSADY

-při odchodu z bytu řádně uzavírejte okna, nezapomínejte zamýkat dveře

-ujistěte se, zdali se vchodové dveře do domu automaticky zavírají proti vstupu zvenčí. Pokud tomu tak není, dožadujte se nápravy, nenechávejte je dokořán. Večer, obvykle po 22 hodině, vstupní dveře do domu zamýkejte. Uzamykejte také další dveře, kočárkáren, sklepů, prádelen, sušáren a dalších společných prostor.

-požadujte funkční osvětlení ve všech společných domovních prostorách

-neotvírejte vchodové dveře domu neznámým lidem

-neotvírejte bytové dveře, aniž byste se kukátkem nepřesvědčili, kdo je za nimi. Neotvírejte dveře bez zajištění řetízkem nebo jiným prostředkem proti násilnému vniknutí zvenčí. Mějte se na pozoru před tzv. podomními obchodníky, nepouštějte je do bytu

-servisní pracovníky, kontrolory plynoměrů, elektroměrů či telefonní mechaniky vpouštějte do bytu pouze pod vaším stálým dozorem a jen v tom případě, pokud jste si je sami objednali nebo příslušná organizace předem jejich návštěvu dala na vědomí. Nevolejte číslo uvedené na průkazce. Raději věřte telefonnímu seznamu. Přítomnost další osoby v takovém případě rozhodně není na škodu vašeho bezpečí

-v případě bezprostředního ohrožení volejte o pomoc. Žádejte kolemjdoucí lidi, aby přišli k vašemu bytu, uveďte detailní popis kde se Váš byt nachází. Pro upoutání jejich pozornosti se radí vyhodit z okna nějaký předmět. Pokud neznámý za dveřmi nemá s Vámi dobré úmysly, rychle zmizí

-buďte opatrní, jestliže chcete kontaktovat jiné osoby prostřednictvím inzerátu (prodej, koupě aj.). Požádejte přátele nebo známé, aby s vámi byli při prvním setkání

- vytvořte si seznam cenných věcí, jejich fotografie, spolu s výrobními čísly a popisem. Vše důkladně uložte, nejlépe mimo vaše obydlí
- udržujte dobré vztahy a kontakty se svými sousedy, můžete si tak navzájem dopomoci ochránit majetek
- máte-li dojem, že se děje cosi podezřelého, obraťte se na policii
- nalepte si důležitá čísla na svůj telefon
- cizím lidem nesdělujte do telefonu, že jste sami doma
- pokud vám volá omylem neznámá osoba, nesdělujte své telefonní číslo. Naopak volajícího požádejte, ať vám řekne číslo, které volá
- doklady, klíče od bytu a další cennosti nenechávejte bez dohledu. Neodkládejte je s oděvem v šatně, u lékaře, v restauraci, na úřadech
- domluvte se s majitelem domu a ostatními nájemníky o bezpečnostních pravidlech
- zjistěte si přesné adresy a telefonní čísla nejbližších služeben Policie České republiky a obecní policie, nerozpakujte se na policisty kdykoli obrátit

4.1.3 BEZPEČNĚ NA ULICI

- k procházkám volte vhodný čas a místo. Ne za tmy a ne do opuštěných míst
- pokud je to jen trochu možné, nechoďte sami
- zvláště v pozdních hodinách se vyhýbejte nebezpečným místům, jako jsou prostory restaurací, diskoték, nočních klubů, barů a heren
- vyhněte se také místům, o kterých víte, že se v nich scházejí podivné party
- dodržujte bezpečnou vzdálenost od temných průchodů a vchodů do domů. Domovní rohy obcházejte na vzdálenější straně chodníku
- nezkracujte si cestu zarostlými parky a staveništím
- pokud to zmenší váš pocit neklidu a ohrožení, kupte si obranný sprej a noste jej připravený v kapse
- peněženku, osobní doklady a klíče od bytu neukládejte navrch nákupní tašky. Pokud to jde, ukládejte je ve vnitřních kapsách oblečení
- noste u sebe jen nezbytně nutný finanční obnos
- peníze neschovávejte doma, založte si vlastní bankovní účet nebo použijte vkladní knížku na heslo

- buďte ostražití v peněžních ústavech či bankovních automatů. Chraňte před zneužitím identifikační čísla platebních karet
- nikdy se nechlubte svými majetkovými poměry
- kabelku nenoste přes rameno
- v tržnici (v obchodních domech) buďte při nákupu zboží opatrní. Nikdy neztrácejte kontrolu nad svou taškou a kapsami
- pokud se vám zdá, že jde delší dobu někdo za vámi, zpomalte nebo přejděte na druhý chodník. Přesvědčíte se tak, zda jsou vaše obavy oprávněné. Jestliže ano, hledejte pomoc u jiných lidí
- nepřijímejte nabízený doprovod nebo odvoz od lidí, které neznáte

4.1.4 BEZPEČNOST V DOPRAVNÍM PROSTŘEDKU

- snažte se vyhledávat místo vždy v blízkosti řidiče a dveří. Nestyďte se oslovit jiného člověka, pokud potřebujete pomoc
- ve vlaku vyhledávejte místo v blízkosti dalších cestujících
- vyhýbejte se tlačenicím. Rukou si přidržujte kabelku nebo tašku. Zabráníte tak jejich otevření nebo vytržení (Zimmelová a kol., 2008, s.57-59)

4.1.5 NÁSILÍ V RODINĚ

-někteří starší lidé jsou vystaveni násilnému chování ze strany nejbližších členů rodiny. Takové jednání se projevuje z počátku většinou nenápadnými projevy. Netrpte proto tím, že jste omezováni, nebo utiskováni.

K největším podstatným obavám ve spojitosti se stářím patří i neuspokojivě nízká kvalita života podmíněná zdravotním stavem, jejíž pokles je závislý na soběstačnosti. V nemocnosti seniorů představují závažnou a specifickou položku úrazy. Stejně jako v otázce kriminality páchané na seniorech je prioritou znát a aplikovat v praxi preventivní opatření ve smyslu snížení rizika pádů. Pokud tedy chceme definovat preventivní opatření, musíme znát epidemiologii pádů, příčiny pádů a komplikace způsobené pádem. Mezi preventivní opatření ale dozajista nepatří omezit

v pohybu již tak málo mobilního člověka, zakázat mu jakoukoli iniciativu ve smyslu mobility.

Zimmelová se touto otázkou zabývala a definovala následující preventivní opatření u nestabilních osob s rizikem úrazu:

- instalace madel, zábradlí do koupelny, na chodby, WC, bezbariérové prostředí
- úprava podlahových krytin na protiskluzová
- používání opěrných pomůcek po zacvičení (hole, francouzské a podpěrné berle, chodítka)
- systém nouzové signalizace pro případ nemožnosti vstát po pádu (systémy jsou vázány na instalaci telefonu v bytě)
- posilování svalů a nácvik postavování po pádu
- vysazení a omezování léků zhoršujících instabilitu
- zajištění služeb k omezení rizikových faktorů vzniku úrazu u seniora (úklidové práce, mytí oken) (Zimmelová, 2005, s.97).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍL A METODIKA PRÁCE

Cílem této bakalářské práce bylo získat přehled o zkušenostech seniorů s bezpečnostními riziky spojenými se stářím, ale také získat přehled o tom jaké mají senioři povědomí o možnostech prevence. Pro sběr dat byla použita forma dotazníků a podrobné analýzy konkrétních případů.

5.1 METODIKA

Pro sběr dat byla použita technika dotazníku. Dotazník byl sestaven tak, aby bylo dosaženo námi stanovených cílů. Respondenti byli seznámeni s účelem poskytnutí informací. Dotazník čítal celkem jedenáct otázek. Devět otázek bylo formou uzavřených odpovědí s možností výběru jedné správné odpovědi. V otázce č. 7 a otázce č. 13 respondenti mohli konkretizovat svou odpověď. V praktické části jsou také rozebírány formou rozhovoru konkrétní případy trestného činu spáchané na seniorovi.

5.2 CHARAKTERISTIKA SOUBORU

Výzkumný soubor byl tvořen 100 respondenty. Věkový profil sledované populace se pohyboval v rozmezí od 65 do 90 let, přičemž výrazně převládalo zastoupení žen-respondentek. Průzkum byl realizován v měsících listopad a prosinec 2013, v senior klubech Městské části Prahy 10 (ul. Karpatská 19, ul. 28. pluku 1393/22a).

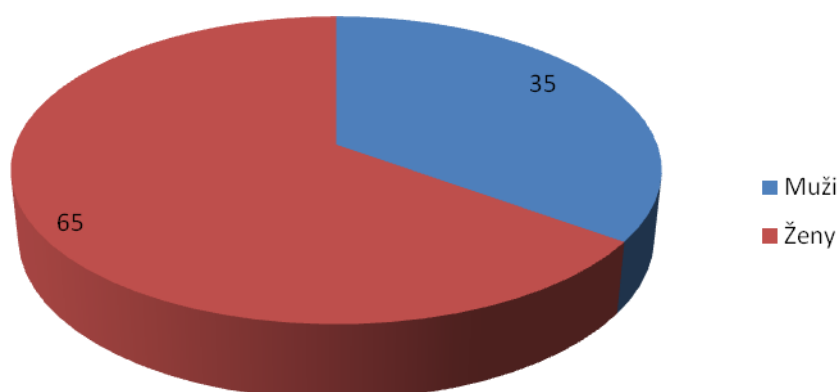
6 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

6.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ

Pohlaví respondentů

Graf č. 1 znázorňuje zastoupení mužů a žen v námi sledovaném souboru. Je patrné že výrazně převládá zastoupení žen-respondentek. Tato nevyrovnanost může být způsobena tím, že ženy mají větší zájem o zapojení se v klubu seniorů.

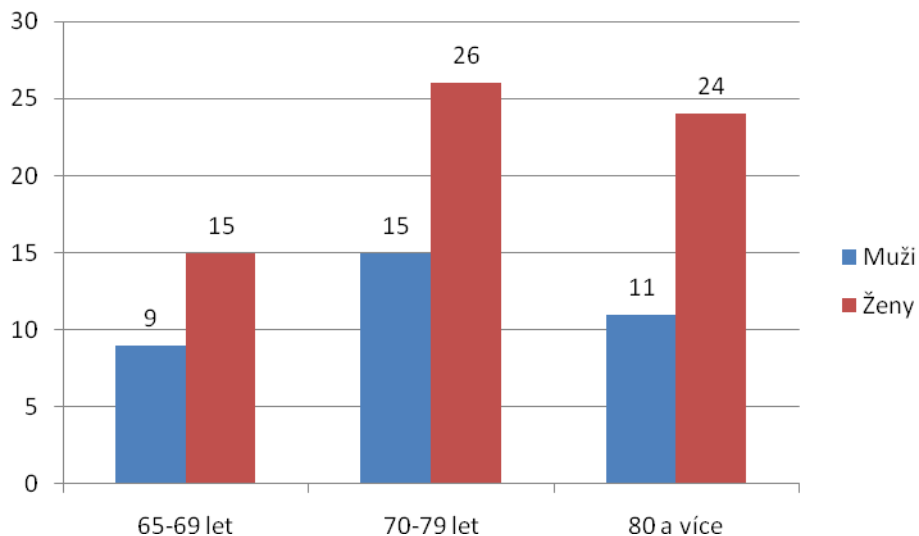
Graf č. 1

Věk respondentů

Graf č. 2 znázorňuje věkové složení sledovaného souboru respondentů, přičemž z celkového počtu seniorů byla nejvíce zastoupena věková kategorie 70 - 79 let v celkovém počtu 41 respondentů. Naopak nejméně početně zastoupenou skupinou byla věková kategorie 65 - 69 let (24 respondentů).

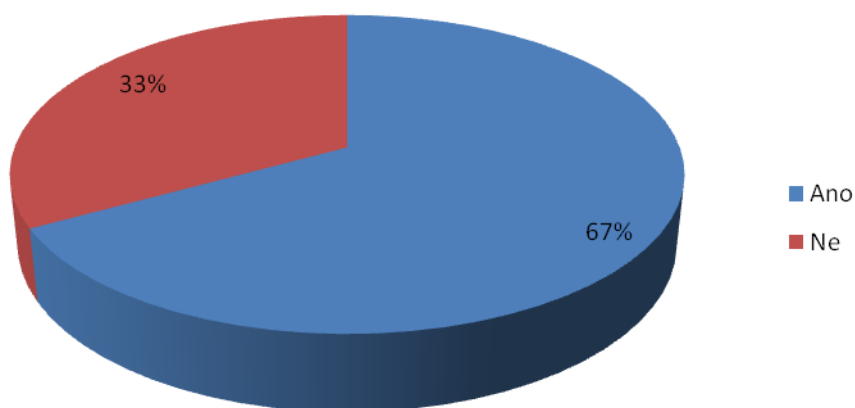
Graf č. 2

Otázka č. 1: Stal(a) jste se někdy obětí trestného činu?

Z námi zjištěných výsledků vyplývá nepříjemný fakt, že více jak polovina respondentů má osobní zkušenost s některým typem trestné činnosti. Pokud dotazovaný odpověděl na tuto otázku negativně, pokračoval dále v odpovědích až od otázky č. 7.

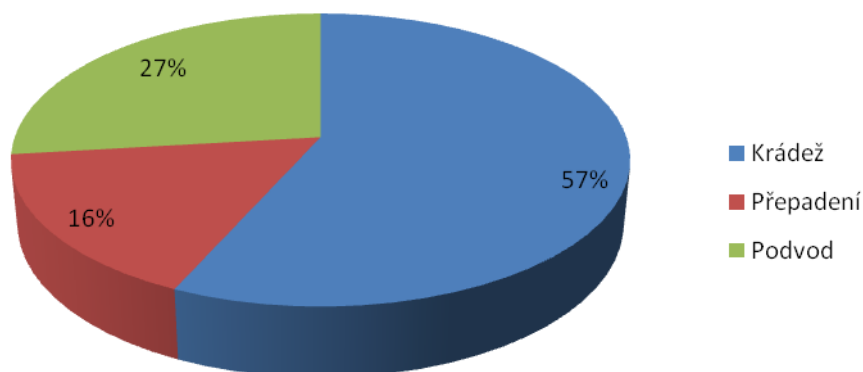
Graf č. 3 Osobní zkušenost s trestnou činností

Otázka č. 2: O jaký typ trestné činnosti se jednalo?

Na otázky č.2 - 6 odpovídali pouze respondenti, kteří v předchozí otázce zvolili možnost Ano. Celkem tedy tyto otázky zodpovědělo 67 dotazovaných. V našem průzkumu byla nejvíce zastoupenou trestnou činností spáchanou na seniorech krádež. Celkem bylo tímto typem trestné činnosti zasaženo 38 dotazovaných. Druhým nejčastějším typem trestné činnosti byl podvod (N=18). Zbýlých 11 respondentů uvedlo, že mají osobní zkušenost s podvodným jednáním.

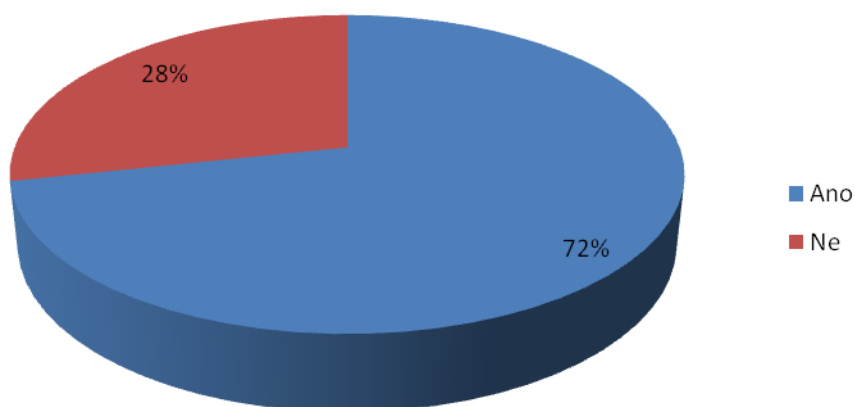
Graf č. 4 Typ trestného činu

Otázka č. 3: Domníváte se, že trestný čin byl spáchán v důsledku vašeho věku?

Převážná většina respondentů na tuto otázku zvolila možnost odpovědi Ano. Je z toho patrné, že si dotazovaní uvědomují svojí zranitelnost v důsledku jejich věku a nižší fyzické zdatnosti.

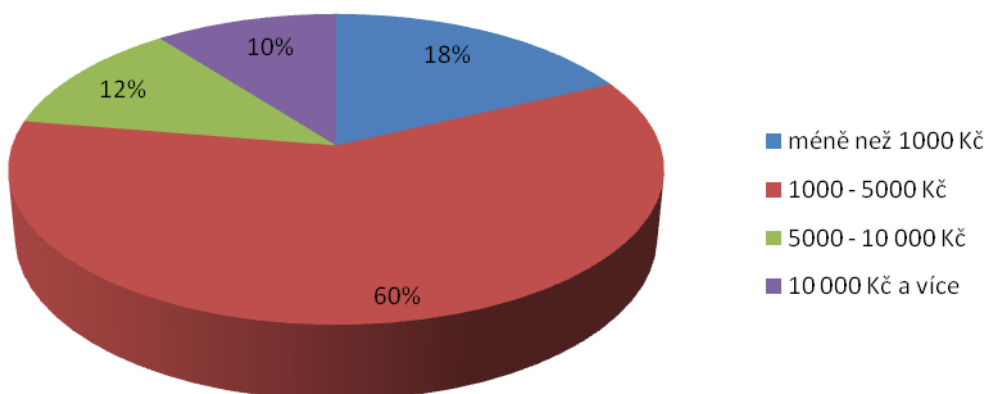
Graf č. 5 Senior - snadná oběť trestného činu

Otázka č. 4: Jak vysoká byla finanční škoda?

Nejvíce respondentů uvedlo, že jim byla způsobena finanční škoda v rozmezí 1000 - 5000 Kč. Celkem tuto skutečnost uvedlo 40 dotazovaných. Naopak nejméně respondentů uvedlo finanční škodu nad 10 000 Kč (N=7) (viz Tabulka č. 1). Jedna z dotazovaných využila možnosti uvést konkrétní částku, 30 000 Kč. Tato škoda vznikla nedodáním objednaného a předem zaplaceného zboží nejmenovanou firmou.

Graf č. 6 Výše finanční škody

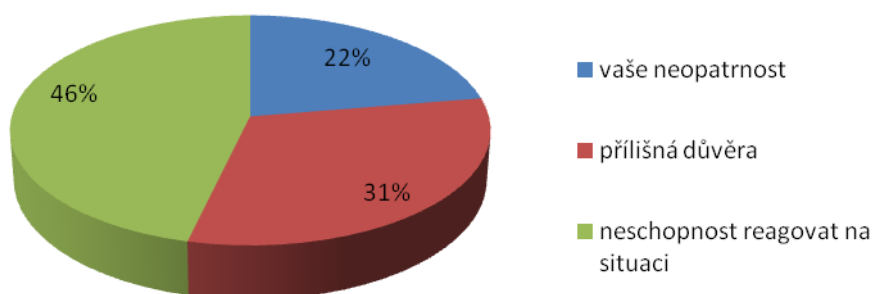
Tabulka č. 1 Výše finanční škody

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
méně než 1000 Kč	12	18%
1000 - 5000 Kč	40	60%
5000 - 10 000 Kč	8	12%
10 000 Kč a více	7	10%
Celkem	67	100%

Otázka č. 5 Z jakého důvodu se domníváte, že byl trestný čin spáchán na Vaší osobě?

Respondentům byly v tomto případě nabídnuty tři možnosti výběru. Nejvíce dotazovaných se domnívá, že se stali oběťmi trestného činu neboť jsou snadnějším cílem pro pachatele. Proto se celkem 31 respondentů zařadilo do skupiny "Neschopnost reagovat na situaci" (viz Tabulka č. 2).

Graf č. 7 Důvod spáchání trestného činu

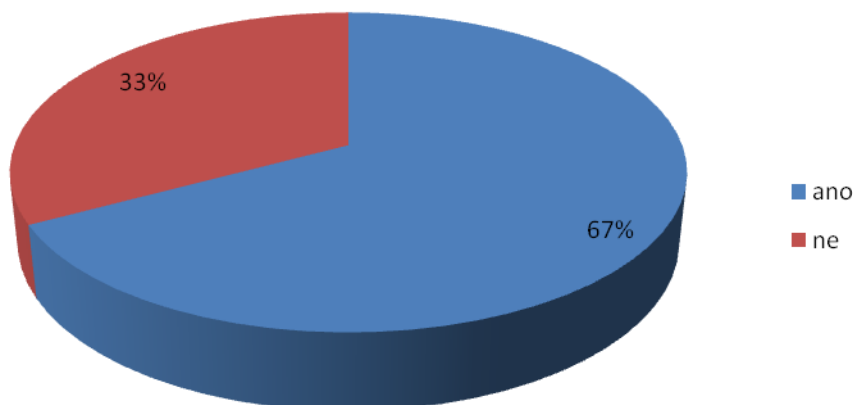
Tabulka č. 2 Důvod spáchání trestného činu

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
vaše neopatrnost	15	22%
přílišná důvěra	21	31%
neschopnost reagovat na situaci	31	46%
Celkem	67	100%

Otázka č. 6 Domníváte se, že by se trestný čin mohl na Vaší osobě opakovat?

Až 67% dotazovaných se obává té skutečnosti, že by se opětovně mohly stát obětí trestné činnosti. Na základě času stráveným se seniory se domnívám, že tuto obavu v seniorech vyvolává nejen jejich vlastní zkušenost, ale také vliv médií. Často jsou v médiích barvitě prezentovány útoky na seniorech a v seniorské populaci to často vyvolává až "katastrofické scénáře".

Graf č. 8 Obava z opakování trestné činnosti

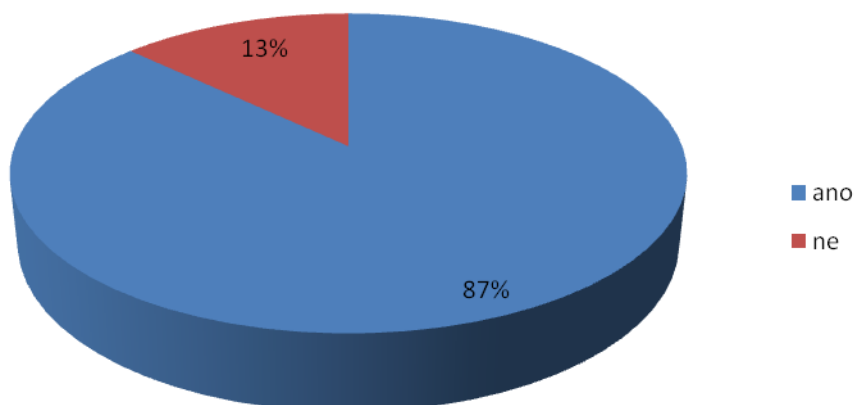

Otázka č. 7 Víte, že existují programy zaměřené na prevenci bezpečnosti seniorů?

Na tuto otázku odpovídalo opět všech 100 respondentů, včetně těch kteří se nestali obětí žádné trestné činnosti. Tato otázka přinesla velmi pozitivní výsledek, neboť 87% dotazovaných má povědomí o preventivních programech organizované pro

seniory. Dotazovaní měli možnost uvést konkrétní programy. Nejčastěji se v jejich odpovědích vyskytoval "Bílý kruh bezpečí", dále pak "Senior linka" a cílené projekty organizované v rámci jednotlivých Senior klubů.

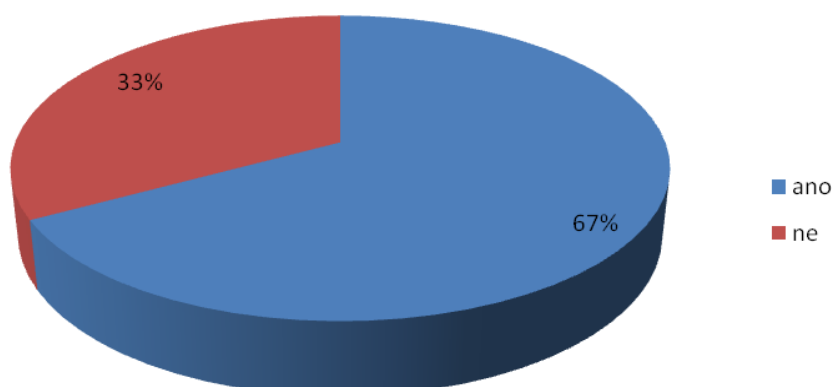
Graf č. 9 Povědomí o preventivních programech pro seniory

Otázka č. 8 Zúčastnil(a) jste se někdy tohoto preventivního programu?

Z celkového počtu dotazovaných se 67 osob některého z preventivních programů zúčastnilo. Je tedy vidět, že je o tyto programy mezi seniorskou populací zájem a doufejme tedy jen, že senioři budou dodržovat doporučená bezpečnostní preventivní opatření a že seniorů jako obětí trestné činnosti bude stále méně.

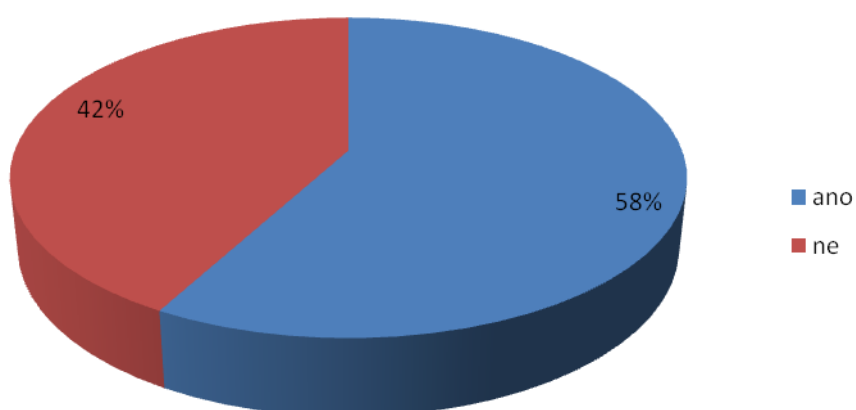
Graf č. 10 Účast na preventivních programech

Otázka č. 9 Mají Vaši blízcí zájem o Vaší informovanost o bezpečnostních zásadách?

Z vyhodnocení výsledků našeho pozorování vyplývá, že téměř polovina respondentů se domnívá, že jejich blízcí neprojevují příliš aktivní zájem o předávání informací o bezpečnostních rizicích, které jsou spojeny se stářím.

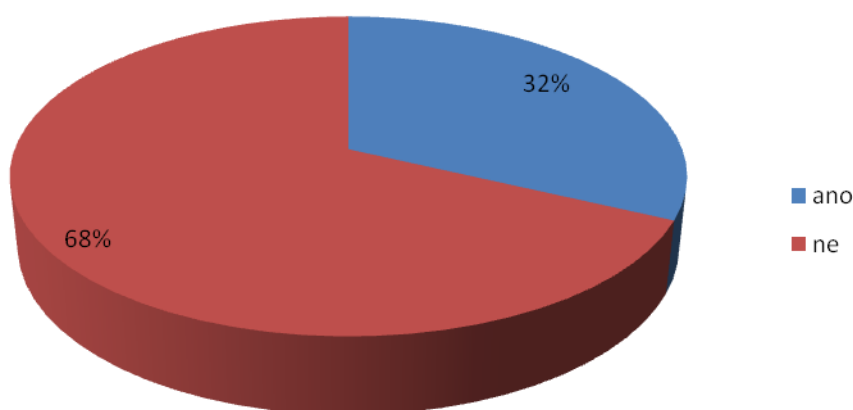
Graf č. 11 Zájem blízkých členů respondentů o bezpečnost

Otázka č. 10 Cítíte se ve svém místě bydliště bezpečně?

Odpovědi na tuto otázku přinesly znepokojivé výsledky. Celých 68% dotazovaných se ve svém okolí necítí bezpečně. V bližších rozhovorech mi účastníci tohoto výzkumu svědčili, že tento pocit je často vyvolán skutečnostmi jako je například zvýšený počet přepadení a krádeží v blízkém okolí či například zvýšená akumulace "podivných" skupinek mladistvých.

Graf č. 12 Pocit bezpečí v místě bydliště

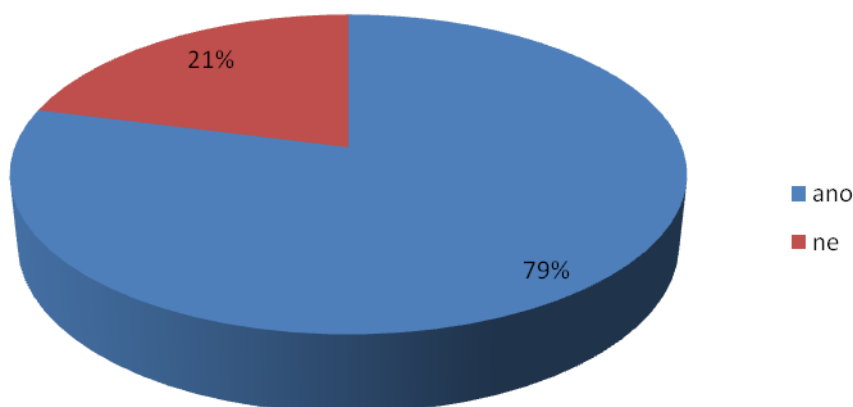

Otázka č. 11 Domníváte se, že v minulém politickém režimu (KSČ) se mohl senior cítit bezpečněji?

Celkem 79% respondentů zvolilo možnost "Ano". Dotazovaní se k této otázce mohly volně vyjádřit. Z jejich odpovědí si dovoluji uvést ty nejčastější.

- v minulém režimu nebyla tak vysoká nezaměstnanost
- v minulém režimu panoval větší strach z trestu
- v dnešní době jsou nižší tresty za zločinnost
- v minulém režimu "byla policie aktivnější"
- důslednější výchova mládeže

Graf č. 13 Větší pocit bezpečí v minulém režimu?

6.2 INTERVIEW

Interview č.1

Senior Pavel G. žijící na okraji Prahy východ , se stal opakovanou obětí loupeže . Pavel G. je vdovec, který žije sám ve svém domě, je aktivní senior, který se ve svém věku 77 let stále věnuje myslivosti a je stále aktivním řidičem.

„Prosím, popište mi příhodu loupeže která se Vám stal“.

Dne, 14.6.2013 v 11 hodin dopoledne jsem si jako každý den připravoval oběd a když jsem odešel do spíže, která je situována jako samostatná místnost za kuchyní, slyšel jsem zvuk, který mi připomínal otevření dveří, které vedou z hlavní chodby do kuchyně. Domníval jsem se, že je to pan Tomáš, soused, který si u mě schovává klíče od jeho domu, pro případ nouze. Nepospíchal jsem, protože mě nikdy nenapadlo, že by si někdo cizí, dovolil vejít do mého domu. Už když jsem otevíral dveře od spíže, spatřil jsem před sebou muže střední postavy, v modré bundě a přes hlavu měl nasazenou kapuci, stál ke mě zády a držel v ruce mojí peněženku i s veškerými doklady, která ležela na kuchyňském stole. Zakřičel jsem na něj „ Co tady děláš!“ a on se na mě otočil, podíval se na mě, v ten moment jsem měl chvíli možnost podívat se mu do tváře, ale tahle

chvíle byla tak krátká, že nemohu říct žádné přesné informace o jeho vzhledu. Poté zloděj utekl. Rozeběhl jsem se tedy za ním s výzvou "Stůj!" Pachatel však stále utíkal dál a já za ním. Když jsem za ním běžel už asi 200 metrů, tak jsem zahlídl svého souseda a křičím na něj "Chyť toho kluka!" Soused pohotově zareagoval a hodil po pachateli špalek dřeva. Netrefil se a pachatel naskočil do auta a rychle odjel.

„Jaká finanční škoda Vám tímto nepříjemným zážitkem vznikla?“

Něco málo přes 700,- Kč. To však do toho nezapočítávám náklady s tím spojené, pohonné hmoty a strávený čas. Musel jsem si zažádat o vydání veškerých nových dokladů, včetně dokumentů o vlastnictví střelných zbraní. Domnívám se, že náklady, které mi kvůli tomuto pachateli vznikly byly až dvojnásobné, poněvadž asi deset dní, před touto událostí, se mi ztratila peněženka z mého kuchyňského stolu. Tenkrát jsem v ní měl také přes 700,- Kč. Nejdříve jsem se domníval, že mohla někam zapadnout, ale nikde jsem ji nenašel. Jsem na své věci velice opatrný a jsem si naprosto jistý, že v ten den jsem ji dával na to samé místo, na které svou peněženku dávám skoro po celý svůj život. Proto se domnívám, že pachatel už u mě doma jednou byl a peněženku si odnesl.

„Co se dělo dál?“

Když jsem se z celé situace uklidnil, začal jsem si uvědomovat, co všechno se mohlo stát. Uvědomil jsem si, že už mi není dvacet, ani třicet a že když jsem za ním běžel, jak jsem oproti němu fyzicky slabý. Dolehl na mě psychický tlak, že už se ani ve svém domě nemohu cítit bezpečně, dnes ty lidé tak drzí, že se už ani neobtěžují přijít za tmy, ale dopoledne.

„Oznámil jste to policii?“

Ano, hned poté, co jsem se vrátil po neúspěšném běhu za pachatelem, jsem zavolal policii. Policie dorazila asi za 20 minut, sepsala semnou protokol a odjela. Nebyl jsem však s postupem policie úplně spokojen. Nevzali žádné otisky prstů, z žádných dveří, ani kuchyňského stolu.

„Byl pachatel dopaden“?

Ne, přišlo mi jen vyrozumění, že případ byl odložen. Když jsem nad touto událostí, která se odehrála přemýšlel, uvědomil jsem si, že tuším, kdo by to mohl být. U nás na vesnici o sobě lidé vědí mnoho věcí a hned mě napadl jeden člověk, který by takového jednání byl schopen. Když jsem za touto osobou osobně došel, on mi otevřel ve stejné bundě, ve které jsem ho přistihl u mě v kuchyni, zeptal jsem se ho, kde byl v den loupeže. Odpověděl, že ve škole. I když, jsem policii upozornil na tohoto člověka s tím, ať si prověří jeho přítomnost ve škole, zda tam opravdu byl, tak to žádné kladné vyřešení pro mou osobu nepřineslo.

„Vzal jste si z této situace nějaké ponaučení“?

Ano, vím, že nyní musím neustále zamykat vchodové dveře, kterými pachatel do mého domu vnikl. Doposud jsem je totiž nezamykal, když jsem byl doma. Nebylo pro mě zvykem se přes den zamykat. Nyní, i když jen přecházím z domu do dílny, nebo pracuji na zahradě, tak se několikrát ujišťuji, zda jsem vchodové dveře zamkl.

„Účastnil jste se někdy programu prevence zaměřenou pro seniory“?

U nás na venkově není moc příležitostí k tomu, abych se účastnil takové to akce. Nyní už jsem chytřejší a vím, co mám pro svoji bezpečnost dělat, ale spíše doufám, že už se mi taková to situace nikdy nestane.

Interview č.2

Seniorce Květě D. je 82 let, žije v Praze 10 - Vršovice. Se seniorkou Květou jsem se seznámila v Klubu seniorů pro Prahu 10 při vypracovávání praktické části bakalářské práce. Paní Květa je vdova a stala se obětí přepadení a to při vstupu do svého bytu. Seniorka Květa je pozitivní důchodkyně, která navštěvuje preventivní programy pro seniory organizované v klubu seniorů.

„Prosím, popište mi příhodu přepadení která se Vám stala. “

V září roku 2013, kolem půl druhé odpoledne, jsem se vracela od své kamarádky, která bydlí tři stanice tramvají od mého bytu. Když jsem nastupovala do tramvaje, tak jsem si všimla mladíka, který se mnou nastupoval předními dveřmi. Nevěnovala jsem mu příliš velkou pozornost, poněvadž prošel tramvají do její druhé části a ztratil se mi mezi dalšími cestujícími z dohledu. Vystoupila jsem na zástavce a šla domů. Když jsem otvírala vstupní dveře do činžovního domu, ve kterém bydlím posledních deset let, tak do mě zezadu někdo vrazil. Spadla jsem a odkutálela jsem se hlavou dolů ze schodů, které vedou k zadnímu vchodu do zahrady. Ležela jsem na zemi hlavou dolů a nemohla jsem se hýbat, protože náraz pro mě byl velice bolestivý. Byla jsem ale především v šoku, bála jsem se o své zdraví. Domnívám se, že pachatelem byl právě muž z tramvaje, kterého jsem potkala už před nástupem do tramvajové soupravy. Měl stejnou plátěnou bundu hnědé barvy a stejné rysy v obličeji, kterých jsem si všimla už při nástupu do tramvaje. Pachatel sebral mou peněženku, ve které bylo čtyři sta korun. Tyto peníze by mě nemrzeli, ale okradl mě také o šperky - náušnice, snubní prsten a náramek. Tyto věci měly nejen velkou peněžní hodnotu, ale pro mě především hodnotu citovou. Když pachatel utekl, zjistila jsem, že mě velice bolí nohy a zápěstí. Na berle jsem nedosáhla. Volala jsem o pomoc, ale byl všední den, chvíli po poledni, tak bylo hodně nájemníků mimo svůj byt. Čekala jsem až do tří hodin odpoledne kdy se domů vracel jeden z mých sousedů, který se o mě postaral.

„Jaká finanční škoda Vám tímto nepříjemným zážitkem vznikla?“

V peněžence jsem měla čtyři sta korun, ale jak jsem říkala, zaleží mi více na odcizených špercích. Domnívám se, že jejich celková částka, mohla být přibližně třicet tisíc korun. Ráda pečuji o svůj zevnějšek a i přes svůj věk se snažím být elegantní dámou. Avšak nejdůležitější pro mě na tom je, že jsem fyzicky zdravá. V mém věku, je každá nehoda velkým rizikem pro mé zdraví, nejen fyzické, ale i také duševní.

„Co se dělo dál?“

Byla jsem v šoku a měla jsem strach, že nikdo z nájemníků dlouho do odpoledne nepůjde domů. Když jsem slyšela ruch na chodbě, začala jsem volat o pomoc. Poté co mi soused pomohl na nohy, tak jsme zavolali policii. Policisté dorazili během pár minut.

Vylíčila jsem jim celou událost a co nejpřesněji jsem se snažila popsat pachatele. Avšak můj popis nebyl příliš přesný, jelikož jsem mu do tváře neviděla dlouhou dobu, určitě k tomu také přispěl můj strach z celé té situace.

„Byl pachatel dopaden“?

Nevím, ale spíše ne, protože mi policie kromě usnesení o odložení případu, pro nedostatek důkazu nedala žádné jiné vyrozumění.

„Vzala jste si z této situace nějaké ponaučení“?

Ano, nenosím na sobě už žádné drahé šperky. Více pozoruji lidi a své okolí. Pokaždé, když je k tomu vhodná situace, tak svůj příběh převyprávím svým známým a kamarádkám, aby věděli, že musí být stále opatrní. I v situacích, kdy si nepřipadají ničím ohrožení.

„Účastnila jste se někdy programu prevence zaměřenou pro seniory“ ?

Ještě předtím, než jsem byla přepadena, tak jsem si příliš neuvědomovala, že jsou pořádány nějaké preventivní programy pro naši bezpečnost.

Často jsem ale od svých vnoučat slychávala, že na sebe musím dávat pozor, že nikoho cizího nesmím vpouštět do svého bytu a nebýt důvěřivá k podomním prodejcům, nebo pracovníkům domovní správy. Až když mě samotné se to stalo a uvědomuji si že ne mou vinou jsem byla přepadena, tak jsem začala vyhledávat všechny možné informace, které by mě poučily jak se správně chovat abych byla co nejméně vystavena nebezpečí, že se mi něco stane. Když je možnost navštívit přednášku, nebo sezení, které pořádá náš Klub Seniorů, nebo Městská policie, účastním se.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce s názvem „Kriminalita a její prevence ve vztahu k seniorům“ bylo nejprve v teoretické části vymezit základní pojmy týkající se stáří, popsat vybraná sociální a bezpečnostní rizika týkající se seniorů a následně pak rozebrat možnosti jejich prevence.

Cílem praktické části bylo seznámit se s tím, jak senioři v naší republice vnímají rizika, která jim hrozí. Vypracováním a analýzou podrobného dotazníkového šetření, se podařilo prostřednictvím této práce zjistit, jaké procento osob se v seniorském věku stalo obětí trestného činu, jaká je v seniorské populaci informovanost o pořádaných preventivních programech a také jaký postoj zaujímají rodinní příslušníci k informovanosti jejich blízkého o možných rizicích.

Pro získání odpovědí dotazníkového šetření autorka práce za pomoci paní Alexandry Levé, vedoucí klubu seniorů pro Prahu 10, uspořádala setkání se seniory v Klubech seniorů Městské části Prahy 10 (ul. Karpatská 19, ul. 28. pluku 1393/22a). Po dobu dvou měsíců, listopad – prosinec 2013, bylo uspořádáno celkem osm setkání, na kterých bylo osloveno celkem sto respondentů za účelem zodpovězení předem připraveného dotazníku. Je třeba podotknout, že senioři byli velmi mile překvapeni zájmem o jejich názory a pocity, které prožívají v souvislosti se svým věkem a bezpečností. Senioři byly ochotní věnovat nám svůj čas a podělili se s námi o své zážitky a to nejen v uzavřených a volných odpovědích dotazníkového šetření, ale také v osobních rozhovorech. Díky ochotě věnovat nám svůj čas a energii, jsou součástí praktické části této bakalářské práce také dva rozhovory, v kterých se nám senioři podrobně svěřili se svou zkušeností, jak se stali obětí trestné činnosti.

Z výsledků analýzy dotazníkového šetření, vyplývá velmi nemilá skutečnost, celých 67% osloveného souboru respondentů se osobně stalo obětí trestného činu, přičemž nejvíce zastoupenou trestnou činností byla krádež. Stejně procento dotazovaných se obává, že se mohou stát obětí trestného činu opakovaně. Naopak pozitivní zjištění je, že velké množství respondentů (87%) má povědomí o

preventivních programech, které jsou pořádány různými organizacemi, a 67% dotazovaných se dokonce některého z těchto programů již zúčastnilo. I přesto, že se na základě výsledků této práce zdá, že v seniorské populaci je poměrně vysoká informovanost o rizicích kriminálního chování páchané na seniorech a taktéž o preventivních programech pořádané různými společnostmi či organizacemi, je zde stále velký prostor pro informační kampaně, které by měly reflektovat aktuální specifika jednotlivých skupin seniorů. Z vyhodnocení našeho dotazníkového šetření dále vyplývá, že senioři negativně vnímají nedostatek zájmu jejich blízkých členů rodiny o jejich bezpečí a informovanost. V tomto směru by se pravděpodobně měl zamyslet každý sám nad sebou, zda by nemohl ve svém smýšlení a chování něco změnit. Možná někdo odvětlí, že se ho tato otázka právě teď netýká, ale každý by přeci měl myslet na to, že i my budeme jednou staří a stejná (ne-li) horší rizika budou hrozit i nám.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

SAK, Petr a KOLESÁROVÁ, Karolína, 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. 1. Vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3850-5.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. 2.Vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.

ČEVELA, Rostislav; KALVACH, Zdeněk; ČELEDOVÁ, Libuše, 2012. *Sociální gerontologie*. 1.Vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3901-4.

KŘIVOKLAVÝ, Jaro, 2002. *Psychologie nemoci*. 1. Vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-0179-0.

NAZARE-AGE, Isabela, 1999. *Nenechte s sebou manipulovat*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-256-4.

EDMÜLLER, Andreas a WILHELM, Thomas, 2010. *27 Manipulativních technik: jak účinně manipulovat a ještě účinněji se bránit*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3300-5.

ORT, Jiří, 2004. *Kapitoly ze sociologie stáří: (společenské a sociální aspekty stárnutí)*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta. ISBN 80-7044-636-6.

BENEŠOVÁ, Veronika a kol. 2003. *Úrazy seniorů a možnosti jejich prevence*. 1. vyd. Praha: Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol. ISBN 80-239-2104-5.

PIDRMAN, Vladimír. 2010. *Deprese seniorů*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 2010. ISBN 978-80-7345-218-6.

- KŘÍHA, Josef a PINC, Benedikt. 2011. *Bezpečný život seniorů*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-86708-83-6.
- ŠVANCARA, Jan. 1979. *Psychologie stáří a stárnutí*. Praha: SPN. ISBN 17-079-79.
- MÜHLPACHR, Pavel. 2004. *Gerontopedagogika*. 1. dotisk 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3345-2.
- VENGLÁŘOVÁ, Martina. 2007. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2170-5.
- KOCÁBEK, Pavel, ČERVENÁ, Radvana a KONÍČEK, Tomáš. 2000. *Klíč k bezpečí*. Praha: Themis. ISBN 80-85821-84-2.
- SVATOŠ, Roman. 2009. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 2009.. ISBN 978-80-86708-81-2.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila a kol. 2007. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2014-2.
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid. 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4580-0.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. 2010. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-19-9.
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid. 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. 1. Vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4580-0.
- CHALUPOVÁ, Kateřina, ŠTEFŮNKOVÁ, Michaela, ŠEJVL, Jaroslav, 2012. *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky*. 1. Vyd. Praha: Toggo. ISBN 978-80-87258-96-5.
- TOMÁŠEK, Jan, 2010. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. 1. Vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2982-4.

HAVRDOVÁ, Egle, CEJP, Martin, 2007. *Tvorba a realizace projektů prevence kriminality mládeže: studijní materiál pro projekt Vzdělávání poskytovatelů sociálních služeb v oblasti prevence kriminality a sociálního začlenění mládeže*. Praha: Centrum pro veřejnou politiku. ISBN 978-80-239-9950-1.

MIOVSKÝ, Michal a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 1. Vyd. Praha: Sdružení Scan. ISBN 978-80-87258-47-7.

MARTINKOVÁ, Milada, VLACH, Jiří a KREJČOVÁ, Soňa, 2009. *Špatné zacházení s osobami pokročilého věku - se zvláštním zřetelem k domácímu násilí*. 1. Vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-087-8.

KOUTEK, Jiří a KOCOURKOVÁ, Jana, 2003. *Sebevražedné chování*. 1. Vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-732-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a kol. 2007. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. 1. Vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2014-2.

KOUTEK, Jiří a KOCOURKOVÁ, Jana, 2003. *Sebevražedné chování*. 1. Vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-732-9.

HAMILTON, Stuart, 1999. *Psychologie stárnutí*. 1. Vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-274-2.

PRAŠKO, Ján, 1998. *Trpíte depresí ve vyšším věku?: příručka pro starší nemocné trpící depresí*. 1. vyd. Praha: Pfizer. ISBN 80-85800-87-X.

VENGLÁŘOVÁ, Martina, MAHROVÁ, Gabriela, 2006. *Komunikace pro zdravotní sestry*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1262-8.

SVATOŠ, Roman, 2012. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-389-6.

Seznam použitých internetových zdrojů

Oficiální server Ministerstva vnitra, dostupné z WWW:

<<http://www.mvcr.cz/clanek/republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>

Oficiální server Policie ČR, dostupné z WWW:

< <http://www.pcr.cz>

Persefona.cz: [online]. [cit 2012-04-14] Dostupný z WWW:

<http://www.persefona.cz/download/analyza_bila_mista.pdf

Seznam ostatních zdrojů

NOVOTNÁ, Eva. *Kriminalita páchaná na seniorech*. Větrní, 2006. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně Sociální fakulta. Vedoucí práce Petra Zimmelová.

KOVÁŘOVÁ, Petra. *Kvalita života v období stárnutí a stáří*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Pavel Mühlpachr.

ZIMELLOVÁ, Petra, NOVOTNÁ, Eva, 2008. Kriminalita páchaná na seniorech, Problematika generace 50 plus. *Kontakt - odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra klinických oborů, X:1-107, 55-60. ISSN 1212-4117.

ZIMMELOVÁ, Petra, 2005. Úrazy seniorů - prevence a příčiny. *Prevence úrazů, otrav a násilí*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra klinických oborů. **2**, 96-99. ISSN 1801-0261.

SMOLÍK, Josef, KAJANOVÁ, Alena. Prevence kriminality páchané na seniorech pohledem studujících univerzity třetího věku. *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 2012. Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity, Masarykova univerzita, Brno, **1**, 57-59. ISSN 1804-7858.

VELEMÍNSKÝ, Miloš, Sebevraždy seniorů. *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 2010, **2**, 154-161, ISSN 1801-0261.

SEZNAM ZKRATEK

OČTR - Orgán činný v trestním řízení
PČR - Policie České republiky

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví respondentů	38
Graf 2: Věk respondentů.....	39
Graf 3: Osobní zkušenosti s trestnou činností.....	39
Graf 4: Typ trestného činu.....	40
Graf 5: Senior - snadná oběť trestného činu.....	41
Graf 6: Výše finanční škody.....	41
Graf 7: Důvod spáchání trestného činu.....	42
Graf 8: Obava z opakování trestné činnosti.....	43
Graf 9: Povědomí o preventivních programech pro seniory.....	44
Graf 10: Účast na preventivních programech.....	45
Graf 11: Zájem blízkých členů respondentů o bezpečnost.....	45
Graf 12: Pocit bezpečí v místě bydliště.....	46
Graf 13: Větší pocit bezpečí v minulém režimu.....	47

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výše finanční škody.....	42
-------------------------------------	----

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Nikola Panochová

Obor: Bezpečnostní Studia

Forma studia: denní studium

Název práce: Kriminalita a její prevence ve vztahu k seniorům

Rok: 2013/2014

Počet stran textu bez příloh: 47

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 31

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Počet ostatních zdrojů: 6

Vedoucí práce: PhDr. Aleš Zoubek